

The Economist

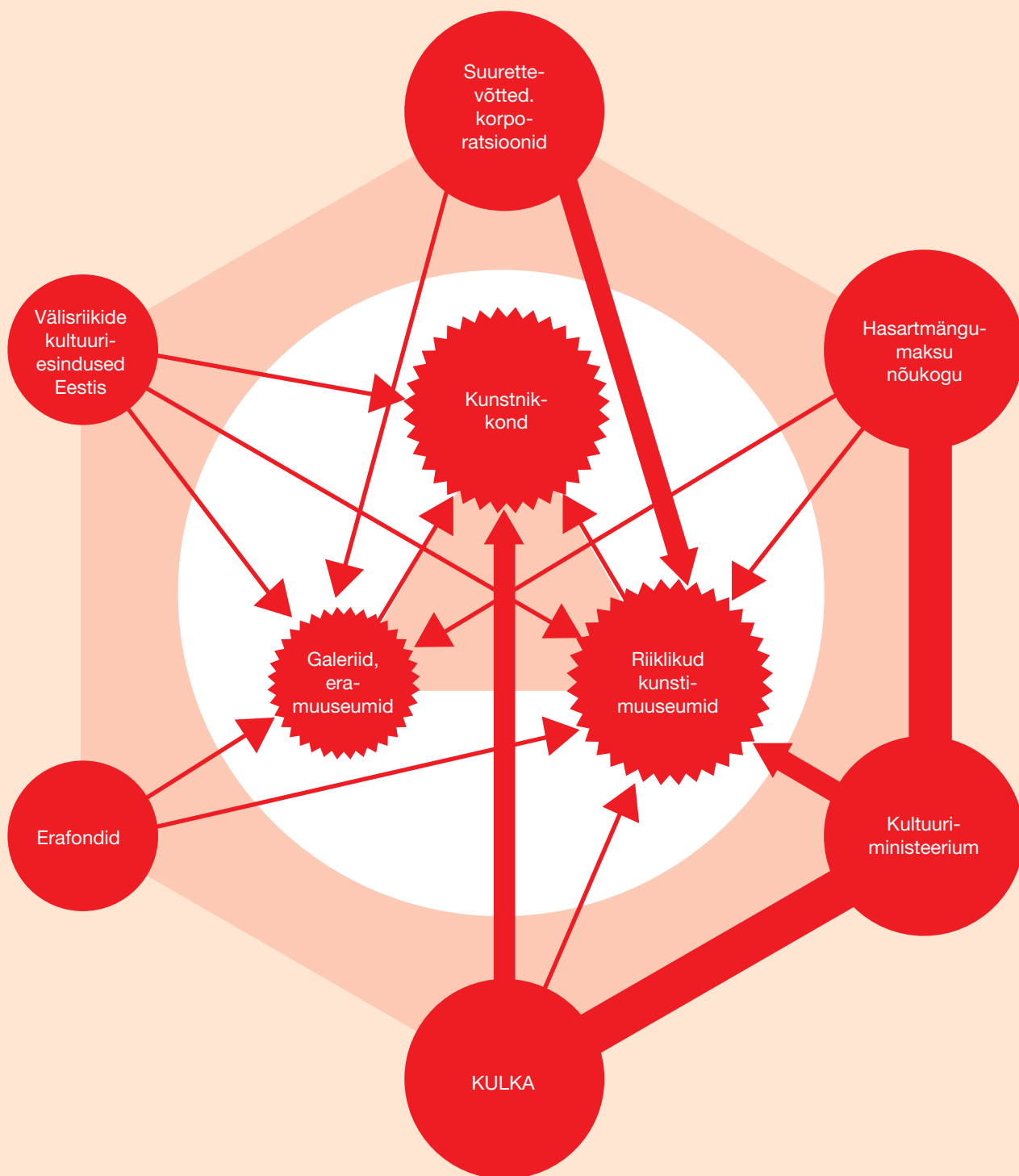
Eesti Kunsti Ökonoomika

detsember 2009

Koostajad: Margaret Tali & Maarin Mürk

Toimetaja: Ave Randviir

Kujunduskontseptsioon: Margus Tamm

Eesti kunsti rahastamisskeem

1. Sissejuhatus diskussiooni

Margaret Tali & Maarin Mürk

Siinse ajakirjaeri juured on 2007. aastal toimunud Artishoki korraldatud ümarlaual Pärnus, mis tegeles kolmanda sektori toimimisega ühiskonnas ja kunstiväljal.¹ Omaagatustlike kunstipraktikate arengut takistavate põhjustena toodi sealse diskussiooniringis välja eelkõige inim- ja rahalise ressursi puudus. Käesoleva KUNST.EE ajakirjalisa vormistatud koostööprojekt saigi tõuke just sellest kokkusaamisest: kuigi arutelud raha teemal on enamasti harjumuspäraselt lühikesed: “raha ei ole!”, siis tegelikult avanevad sama temaatika kaudu mitmed muud olulised probleemid Eesti kunstiväljal.

2008. aastal korraldasime Kultuurikatlas järgmise mõttepargi-arutelu ning tegime kunsti rahastamise teemal nii avaliku kui erasektori esindajatega mitmeid intervjuusid. Sel hetkel raha veel ringles, küsitletud inimesed olid optimistlikud ning tundus, et Eesti kunstielu ei lähe üldse nii halvasti, kui on harjutud mõtlema.

Käesolev “Eesti kunsti ökonomika” projekt toetubki meie kaheaastasele tegemisele käesoleva teemaga, kuid on eelkõige vahefinišiks. Kindlasti ei saa teema käsitlemist luku panna ja kavatseme diskussiooni jätkata ka mõnes järgnevas KUNST.EE-s.

Rahastamise temaatika esitab küsimusi kunstimaailma struktuuride kohta ning tõstab fookusesse institutsioonid, kes avalikku raha kasutavad ja seda edasi jagavad. Rahastamine tähendab koostööd kunstinike, ühenduste, institutsioonide, avaliku ja erasektori vahel ning koostöö käigus tekivad omakorda küsimused – kellel üldse on Eestis käesoleval ajal sõnaõigus kultuuripoliitikas kaasa rääkida ning seda mõjutada?

Lõpuks viivad need küsimused ja rahastamisega seotud probleemid meid eelmainituga vahetus seoses oleva kunsti maine juurde ühiskonnas ja puudutavad kunstivälja kuvandit laiemalt.

Teema käsitlemise probleemidest

Kõik rahasse puutuv on alati väga erutav ning ei jäta kedagi külmaks. Antud ajakirjalisa on püüdnud oma lehekülgedele koondada võimalikult palju erinevaid arvamusi ja olla diskussiooni platvormiks. Samas on kogu teema käsitlemine ka keerukas tänu väljakujunenud hoiakutele rahastamise suhtes:

- rahast rääkimine on mõtetu, sest seda niikuinii ei ole;
- rahast rääkimine on lihtsalt vingumine;
- rahastamissüsteem on väga hea tänu Kultuurkapitali olemasolule, kus kunstnikud otsustavad ise ning on tagatud koosseisude vahetumine;
- rahastamist ei saa kritiseerida, sest siis enam raha ei eraldada;
- majanduskärbete ajal ei tohi selliseid teemasid puudutada, sest kunst jääb alati kaotajaks.

Paljud rahastusskeemid baseeruvad isiklikel suhetel ning pole ka kuidagi formaalselt vormistatud. Sel põhjusel on siinses ajakirjalisas numbrite osakaal väiksem kui meilt ilmselt oodataks. Kuigi Kadi Herkül toob oma järgnevas artiklis esimese sammuna välja ülesande kõikvõimalikud kultuuri rahastamise numbrid kokku liita, siis tegelikkuses on neile jälile saamine üsna keeruline. Seega asjad küll toimivad, kuid puudub läbipaistvus, milles organisatsioonid, ent ka rahastajad aga probleemi ei näe. Remargi korras tuleb märkida, et eelpoolkirjeldatud isiklik know-how toob kaasa selle, et teatud väike väljakujunenud suhetevõrgustikuga rühm inimesi muutub asendamatuks; see aga viib kogu kunstivälja stagneerumiseni.

Tüli ei tohi majast välja viia

Eeltoodud põhjustel puudub Eesti kunstiruumis avalik arutelu rahastamisprotsesside ja -poliitika üle. Teemakohaseid

Olukorras, kus kunsti rahastamine Eestis on muude loomerialadega võrreldes olematu (ministeeriumi aastaelarvest tunduvalt vähem kui 0,2%), küsiks: milline oleks teie arvates kogu ettevõtmise kasutegur?”

Jaan Elken, käesolevast ajakirjalisast oma meilivastuses koostajatele

uurivaid, taustu avavaid ja analüütilisi artikleid ilmub harva; vahel ületavad uudiskunni-se mõne kunstiklassiku mee-leheitlikud pöördumised, kus majanduslikust kitsikusest tingituna öeldakse “kunstist lahti”.

Kuna kunsti maine on ühiskonnas madal, mõjub igasugune kunstiväljale suunatud avalik kriitika, mis kostub selle seest, reetmisena. Kritiseerivatest artiklitest saab ju jõudu juurde end kommentaariumites peitev mass, kes kiidab takka: just, milleks üldse maksumaksja raha raisata! Pideva surve all olek on loonud hoiaku, et “tüli ei tohi majast välja viia”. Kunstimaailm on pideval kaitsepositsioonil ning rõhutab oma liikmetele vajadust ühisrinde taga varjul püsida. Paljuski on see olukord tulene-nud Kumu ehituse valulikkuse läbisurumisest, mis tõi nähtavale laiema avalikkuse ja poliitikute suhtumise kunsti. Samas polnud avalik vaen Kiasma vastu selle ehitamise ajal sugugi väiksem – oluline on oskuse sellest kibedast protsessist midagi õppida. Iga kaitsepositsioon peab olema konstruktiivne, mitte lihtsalt silmi sulgev.

Enesesse sulgumine jätab institutsiooni oma muredega üksi ning loob olukorra, kus probleemide tekkimisel ei tohigi neid arutada. Ühisrinde puudumine ja kunstivälja probleemide pühkimine vaiba alla on loonud olukorra, kus arutelu on peaaegu olematu ja iga katset seda algatada tajutakse rünnakuna. Domineerib hirm, et saadetakse välja negatiivseid sõnumeid, mis lahterdatakse kohe kasti “kunstnikud alati virisevad, kellele neid üldse vaja on”. Teadagi, poliitikutele, kes rahastamise üle otsustavad, samuti ei meeldi virisevad kunstnikud: said ju oma Kumu, nüüd loodetavasti ei kuule neist enam tükki aega.

Ma ei kuule sind, sa ei kuule mind...

Ei kuulegi. Diskussioon Eesti kunstiväljal on kandunud eelkõige privaatsfääri – kohviku-

¹ Vt lähemalt <http://www.publicpreparation.org/past-events/-/exercises-on-adhocracy-1071672007/>

² Vt lähemalt <http://www.artishok.blogspot.com/2008/01/kunsti-rahastamise-mttepark.html>

laudade taha, sõpruskonna tasandile, siseringidesse, kus elatakse end välja usaldatud inimeste keskel. Mitte ainult avalikkus pole kaotanud positiivset eelhäälestust kunsti suhtes, vaid ka kunstiväli on kaotanud lootuse või huvi eneserefleksiooni väljapoole vahendamise vastu. Kunstielu üle põhjalikumalt arutlevaid artikleid enam peaaegu et ei ilmugi, samas igatsetakse taga Latera meililisti kuldaegu ning igal kokkusaamisel rõhutakse mantrana diskussiooni vajadust. Kuid küsimus, kes sellega tegeleda võiks, jääb lahiseks. Olukord on anekdootlik ja meenub keskkooliaegne võrkpallimäng kehalise kasvatuses tunnis, kus pall küll vastasvõistkonna poole lüüakse, kuid mängijad jooksevad laiali, sest keegi ei taha palli vastu võtta. Eesti kunstimaailmal puudub ühisrinne ja ühisvisioon ühiskonnas oma positsiooni eest seismiseks. Kõik on keskendunud "mitte virisemisele". "Kodanlast" ärritatakse vahel kunstiga, kuid mitte küsimusega, miks ta seda üldse vaatama peaks.

"Tšau, mis teed?"³

Lisaks olematule "väliskommunikatsioonile" on puudulik kunstimaailma "sisekommunikatsioon". Tundub, et kuna Eesti on nii väike, kunstimaailm veel väiksem, kõik tunnevad kõiki ning lisaks on olemas kodulehed, polegi süsteemide toimimise kohta mõtet küsimusi esitada. Intervjuudel asutuste juhtidega on oht muutuda vaid n-ö esindusjutuks, mis lihtsalt taastoodab olemasolevat infot – end tuleb ju näidata vaid parimast küljest. Asjad toimivad nii nagu viimastel aastatel ikka ja näib, et kuna raha on vähe ja ühiskond kunsti niikuinii ei hinda, tuleks õnelik olla, et meil tänu üksikute "maratoonarite" missioonitundele ja kutsumusele üldse professionaalne kunstielu olemas on. Kriitika ja arutelu puudumine on viinud olukorran, kus süsteemide toimimise suhtes ollakse kohati väga

” Kunstielu üle põhjalikumalt arutlevaid artikleid enam peaaegu et ei ilmugi, samas igatsetakse taga Latera meililisti kuldaegu ning igal kokkusaamisel rõhutakse mantrana diskussiooni vajadust.

kriitilised, kuid need jäetakse sellegipoolest rahule, sest millegi ette võtmine näib lootusetu lahinguna. Vahel tuleks aga enda toimimine ühiskonnas nii seest kui väljast läbi vaadata ning esitada just lihtsaid küsimusi.

Kasutegurid

Kuidas see kõik kunsti rahastamist puudutab? Eesti kunsti ökonomika pole ainult numbrid, mis enne majanduslangust olid kõrgemad ja nüüd tublisti väiksemad. Sinna kuuluvad ka struktuurid, mis raha jagavad. Sinna kuulub küsimus kaasamisest: kellel meie hulgast on võimalus kaasa rääkida kunsti rahastusskeemide ja laiemalt kultuuripoliitika kujunemises? Sinna kuulub ka küsimus kunsti positsioonist ühiskonnas, loovisiku mainest ja selle vahendamisest. Nende sõlmpunktide abiga soovime tõmmata tähelepanu teemadele, mis meie arvates on põhjendamatult aruteludest välja jäänud või mida arutatakse ainult off the record. Valitsev hirm, et hääle tõstmise peale võtavad poliitikud olemasolevagi raha ära (ja rahvas parastab) ning usu puudumine olukorra muutmise võimalikkusesse, on muutnud Eesti kunstielu rattas jooksva orava sarnaseks. Eesti kunstimaailm on kapseldunud, kuid mitte eneseimetluse, vaid enesehaletsusse.

Antud ajakirjalisa KUNST. EE vahel keskendub eelkõige avaliku raha kasutamisele ja kasutajatele – olulisteks institutsioonideks on siinkohal kultuuriministeerium ja Eesti Kultuurkapitali kujutava- ja rakendus kunsti sihtkapital ning kaks asutust, kes avalikku raha kasutavad ning osaliselt ka stipendiumitena kunstiväljale edasi jagavad: Eesti Kunstnike Liit (EKL) Kaasaegse Kunsti Eesti Keskus (KKEK). Eelkõige on see katse tõmmata kunsti rahastamise teemadele tähelepanu mitme eri nurga alt, kaasa erinevaid hääli ning püüda vaadata Eesti kunsti ökonomikat ja majanduslikku toimimist avarama pilguga.

Kui nüüd vastata Jaan Elkeni (Eesti Kunstnike Liidu president – toim) esitatud küsimusele meie ettevõtmise kasuteguri kohta, siis selleks võiks olla arusaam, et praegune asjade seis pole orgaaniline paratamatus. Süsteeme võib ja saab alati paremaks teha. Eesti kunstimaailm on niivõrd väike kooslus, et siin võiks vähemalt püüelda selle poole, et asjad toimiksid läbipaistvamalt ning süsteemid oleksid avatumad ja eneserefleksiooni võimalisemad.

Meie osaks eri koostajate na on olnud pidevaid üllatusi pakkuv kodanikusituatsioon. Aeg-ajalt ilmnes ka, et suured küsimused pole tegelikult kusagile kadunud: neid esitasid ka meie poolt intervjueritud inimesed, kuid enamasti off the record. Meie rõhutatud püüe seda eri kokku panes on olnud kaasamine – nii jõudsid näiteks siin ilmutavad arvamusartiklid (Karol Kallas, Kai Kaljo, Al Paldrok, Jaak Visnap jt) meieni vastusena üleskutsele, mille saatsime suurematesse kunstialastesse meililistidesse (Eesti Kunstiakadeemia meilinglist Foorum, Kaasaegse Kunsti Eesti Keskuse meilinglist Artinfo). Olemegi püüdnud esitada siin küsimusi igapäevase kohta, koondada erinevaid seisukohti ja erinevaid kriitikuid.

Meie ajakirjalisa sündis 2009. aasta septembris-oktoobris, kuid ilmub alles aasta lõpus. Selleks ajaks on kulkale (Eesti Kultuurkapital – toim) valitud uus koosseis; toimunud on kohalike omavalitsuste valimised, mis samuti kunsti rahastamist edasi kujundavad – muutused jätkuvad. Meie kunsti rahastamise uuring, mida oleme teostanud omaalgatus korras, läheb kindlasti edasi. Lisaks oleme loonud blogi – <http://eestikunstiökonomika.blogspot.com/>, kuhu koondame kunsti rahastamist puudutavad artiklid meedias, et muustustel silma peal hoida.

Olete oodatud kaasa rääkima!

³ Johannes Saare (Kaasaegse Kunsti Eesti Keskuse juhataja – toim) käesoleva ajakirjalisa puudutavast meilist, kus ta palus koostajatel ennast sellist tüüpi küsimustega mitte tülitada, vaid küsida asjalikumaid küsimusi.

Probleem on ühiskonna üldine hoiak kujutava kunsti suhtes, mis on ennekõike tingitud meie haridussüsteemist, mis, olles äärmiselt kirjanuskeskne, ignoreerib nii kujutavat kunsti kui muusikat. Kahtlemata omab see mõju ka kunsti rahastamisele. Inimeste põhjused ei peitu vaid neis enestes (millisel juhul võiks väita, et kunst on lihtsalt saast ja see tõttu ei huvita), vaid ka neis väärtussüsteemides, mida üldisemal riiklikul tasandil ühiskonnas kultiveeritakse. Mis ma tahan öelda on see, et vingumine teemal “oleme alarahastatud” ei ole mõttetu. Lasteaadadelt võeti raha ära – raske probleem ja keegi ei julge väita, et on mõttetu. Aga kui galeriidelt võetakse raha ära ja galeristid julgevad protesteerida, siis on millegipärast tegemist mõttetu vingumisega.”

**Kasutajanimi Indrek,
Artishok TV
kommentaariumist**

Kolmveerand tundi ebakonstruktiivset vingumist tõenäoliselt maailma kõige banaalsemal teemal (raha ei anta). Way to go. Minu meelest on üks küsimus, mille suur osa noorematest kunstnikest/kunstitegelastest võiks endale kuskile nähtavasse kohta suurte tähtedega üles kirjutada: KEDA SEE HUVITAB? (Ja kui nagu ta-

Praeguse rahandusministri Jürgen Ligi kommentaar teatritegelaste ja festivalikorraldajate avalikule pöördumisele, millega paluti jätta kultuuriürituste käibemaks 5 protsendilt 18 protsendile tõstmata: “Mina isegi ei pööra sellisele kirjale tähelepanu. Ma ei vaja selliseid küsitlusi ega selliseid kirju. Ma ei vajagi inimestelt küsimist, kas tahate maksumoodustust, kas tahate raha, kas tahate minu poolest suppi ja praadi, sest ma tean, et vastus on valdavalt jaatav. /.../ Ja antud juhul on tegemist huvigruppide pöördumisega, mis on ammu teada. Ja samas ei ole täpselt teada, kes siia alla tegelikult on kirjutanud. On teada, kes selle organiseeris ja kes on siia kirja pandud, aga kes on siia alla kirjutanud, isegi see, selgub, pole päris aus.”

**Margot Visnapi
üleskirjutusest,
Sirp 21.11.2008**

valiselt kedagi peale asjaosaliste kildkonna ei huvita, siis äkki pole asi adressaadi ignorantsuses, vaid sõnumis endas. Ühtlasi pole siis nagu ka legitiimset alust raha nõutada.”

**Kasutajanimi Tõnis Tatar,
Artishok TV
kommentaariumist**

” kui galeriidelt võetakse raha ära ja galeristid julgevad protesteerida, siis on millegipärast tegemist mõttetu vingumisega.

Külmetav kunstnik betoonpalees

Viie käiguga ratsionaalse rahastamiseni

Kadi Herkül, endine teatrikriitik, praegune kultuuri eest võitleja Euroopa Liidus

Kui sõnad kultuur ja raha ühes lauses kokku saavad, on selles juba eos mingi pinget. Muidugi on kultuuril raha vaja, aga samas oleks sellest kõnelemine justkui veidi alandav. Nälgiv kunstnik või virelev geenius oleksid nagu aprioorset "kultuursemad" kui see, mida rahvas meeeldi ostab ja mida on tavaks klassifitseerida komertsiks, massikultuuriks või meelelahutuseks.

Nende kahe äärmuse vahele jääb uduste piirjoontega ala, kuhu mahuvad teosed ja autorid, mida/ keda oma väärtuselt tunnistatakse "kultuurina", ent mis suudavad end ka edukalt müüa. Lisaks on viimase kümnendi jooksul jõuliselt kultuuripildile trüginud elukas nimega loomemajandus või loovtööstus, mille puhul jääb vägisi mulje, et sisemine maakeera on oluliselt suurem kui välimine, hõlmates mida iganes siidiussidest CD-toorikuteni. Kes, kuidas ja mida peaks sellel paljukihhilisel maastikul toetama? Milline roll on riigil, fondidel, metseenidel, sponsorigil või vaatajal, kuulajal, lugejal? Ja ehkki viimase sajandi läänemaine kultuuripoliitika on kaldunud toetusotsustes eelistama pigem külmetava kunstniku poolust, ei ole selles ju midagi iseenesestmõistetavat – ehk oleks õigem kasta seda kapsast, mis kasvab?! Aga selleks, et arutleda asjalikult Eesti kultuuri majandamise üle, tasuks esmalt vaadata, kus me oleme ja kuhu tahame minna.

1. Tuleks selgitada, kui palju raha kultuuril üldse on – arvestada kokku: riigi ja kohalike omavalitsuste kultuurirahad; kulka ja erinevate fondide toetused; Euroopa struktuurifondide kultuurisuunalised rahaeraldised; pileti- ja müügitulud; firma- de sponsorlus ja üksikute

metseenide panus. Muidugi ei saa see pilt kunagi olema absoluutselt täpne ja kõikehõlmav. Aga eeldusel, et me suudame kokku leppida, mida käsitleda kultuurina (kas Tallinna Sadama või Eesti Energia tellitud jõulujant on kultuur? aga geiparaad?), ei tohiks ülesanne olla kaelamurdev.

2. Seejärel oleks kasulik kaardistada hetkeseis: kuhu ja kuidas olemasolev kultuuriraha jaotub? Töenäoliselt pakuks selline pilt nii mõnegi hämmastava tõdemuse.
3. Seejärel võiks mängu tuua n-ö kultuuripoliitilise tasandi: kas me tahame, et kasvaksid kapsad, arbuusid, orhideed või sootuks midagi neljandat. Selline harjutus oleks Eesti oludes sedavõrd vajalikum, et töönaoliselt jäävad veel väga pikaks ajaks meie kultuurimaastiku kujundama kaks vaala: riik ja tarbija. Jõuliste erafondide kasvu, metseenluse või sponsorluse osakaalu järsku tõusu ei ole ilmselt oodata.
4. Kui kultuuripoliitilised prioriteedid (olgu kunst siis eemärk, vahend, meelelahutaja, sotsiaalse sidususe tekitaja vms) on paigas, tuleb selgeks vaielda, milliseid neist suudab ja soovib ülal pidada tarbija ning millisel puhul on tema huvi ja teadmised veel liiga väikesed või käed lühikesed.
5. Ning viimase, ent mitte vähemolulisena: kui prioriteedid on paigas ja rahastamismudelid valitud, tasuks võimalikult üheselt määratleda hindamiskriteeriumid, mis annaksid tagasisidet, kas raha eest saadi seda, mida oodati.

Selge see, et just siin peitub asja kõige saatanlikum osa, sest mängu tulevad subjektiiv-

sed esteetilised ja eetilised hinnangud. Rääkimata sellest, et erinevalt suurest hulgast elu- aladest ei saa me mööda tõsi- asjast, et alati võib untsu minna. Ka parimate kavatsuste puhul. Aga untsumine ei tohiks siiski asja päris pea peale pöörata. Ja kui me oleme sunnitud tõdema, et moodsa kultuuri- keskuse asemel kerkis kesk- pärane kaubakuur, oleks ilmselt asjakohane tunnistada nagu teevad surnud Rosencrantz ja Guildenstern Tom Stoppardi näidendis: "Kusagil pidi olema hetk, kus me oleksime võinud öelda "ei"." Selge on ka see, et kultuuri rahastamine ja kultuuripoliitika ei ole valdkonnad, millega võidetaks või kaotataks valimisi. Ja ehkki kultuuriinimeste sõna jõud on ühiskonnas kaugel suurem kui nende osa rahvus- likust kogutoodangust, on ilmselt just kunsti individualistlik olemus segatuna meie kultuuriruumi paratamatult väikusega see põhjus, miks ratsionaalne lähenemine kultuuri rahastamisele on siin ja praegu paras kübaratrikk.

” Selge on see, et kultuuri rahastamine ja kultuuripoliitika ei ole valdkonnad, millega võidetaks või kaotataks valimisi.

Kadi Herkül, endine teatrikriitik, praegune kultuuri eest võitleja Euroopa Liidus

Meiliintervjuu Al Paldrokiga, oktoober 2009

Margaret Tali & Maarin Mürk

Kuidas hindate kunsti rahastamise olukorda Eestis?

Olen välismaalaste pärimiste peale Eesti kunsti rahastamisüsteemi kohta alati vastanud, et see on enamiku maailmaga võrreldes põhimõtteliselt headel alustel. Et keegi selle jutu peale ei arvaks, et kunstnikud rahas suplevad, lisan kohe, et Eesti on väike ja summad on samamoodi väikesed. Pean silmas seda, et rahade jaotamise süsteem on suhteliselt demokraatlik: arvestatakse regionaalset mõõdet ja toetatakse väga erilaadset kunstitegemist, isiklikest eelistustest sõltumata. Pea kõik tunnevad kõiki ja kui sa midagi tõsiselt ja professionaalselt teed, siis varem või hiljem seda ka märgatakse ja toetatakse.

Kultuurkapitali ekspertgruppides jagavad raha iga kahe aasta tagant vahetuvad loovisikud – see praktika hoiab ära palju bürokraatiat ja välis- tab valdavalt osa ülemaailmsest kunstimaastikust valitseva ametnike diktatuuri.

Millised on selles valdkonnas peamised probleemid?

Esiteks. Silmnähtavalt on viimasel ajal hakanud domineerima institutsioonid – lõviosa summadest läheb riigieelarvelistele asutustele. Eesti Kunstimuuseum (EKM), Eesti Kunstiakadeemia (EKA), Tartu Kunstimuuseum (TKM) ja Tallinna Kunstihoone (KU) võtsid üheskoos viimasest kujutava ja rakendus- kunsti sihtkapitali jaotusest kolmandiku! Ja see on veel arvestatud ilma muuseumi- oadeta, nendega koos oleks see summa kuni 50%. Milleks on vaja 109 miljonilise riigieelarvega EKA-l võtta 400 000 krooni ühe kvartali loovisikute stipendiumite ja projektidele mõeldud rahast?

Teise samapalju suure summa võtab kordi suurema eelarvega EKM.

Suured palgalise inimressursi ja riigigarantiidega institutsioonid peaksid suutma saada toetust näiteks Euroopa Liidu projektidest, mille jaoks mittetulundussektori kehand ja eelarved jäävad liiga väikseks.

Teiseks. Summad on väikesed. Teenekatele kunstnikele, kes ammuilma ennast tõestama ei pea, jagub isiknäituste korraldamiseks summasid vahemikus 3 000–15 000 krooni. Suurte rahvusvaheliste kunstifestivalide korraldamiseks saab kulkast ja kultuuriministeriumist tavaliselt 15 000–50 000 krooni: see on üks Eesti keskmine kuusissetulek kuni üks keskklassi pere kuusissetulek. Selle taustal tundub eriti veider praktika, et topeltrahastamise vältimiseks on kultuurkapitali nõukogudes ministriumi esindajad. Vaid topeltrahastamisega saabki üldse midagi korraldada, katta vähemalt 20% eelarvest!

Kolmandaks. Kuna käesoleva ajakirjaeri põhiteemaks on ökonoomia, siis pakun välja, et kunsti rahastamissüsteem võiks suures osas projektitoetuste asemel üle minna stipendiumisüsteemile. Seda nii igaaastaste festivalide kui just eriti üksikisikutele tehtud eralduste puhul. Selline süsteem säästaks tohtul hulgal valdkonnasisesid ressursse. Aastastipendiumite näol on sellega algust tehtud ning seda praktikat tuleks laiendada kogu struktuurile.

Kulka kujutava ja rakendus- kunsti sihtkapitali vahenditest jätkuks pea 200 kunstniku või ürituse või mittetulundusorganisatsiooni toetamiseks 10 000 kroonise kuustipendiumiga, mis teeks 120 000 krooni aastas. Hetkel küündivad mittetulunduslike organisatsioonide raamatupidamiskulud kvartalis juba pea 15000 kroonini, mis ongi keskmine rahae- raldus.

Peale selle tuleb ülal pidada

”**Detailne finantskontroll edukalt kulgenud loomeprotsessi üle on kehvades oludes liigne ressursiraiskamine.**

raamatupidajaid, kes peavad ennast kõigist tegevusaruanet- est läbi närima. Ekspertgruppi koosseis eraldab ju summasid juba ennast tõestanud organisatsioonidele ning tegev- kunstnikele tulevaks loomingu- liseks tegevuseks juba soori- tatud kunstitegevuse põhjal. Rahaeralduse tulemus on nä- ha konkreetse näituse või üri- tuse näol.

Detailne finantskontroll edukalt kulgenud loomepro- tsessi üle on kehvades oludes liigne ressursiraiskamine.

Neljandaks. Iga-aastaste fes- tivalide korraldamisel puudub võimalus rahastamist ette pla- neerida. Kulka eraldab sum- masid igaks järgnevas kvar- taliks, kultuuriministerium samaks ja linn järgnevas ka- lendriaastaks.

Tihti peale puudub veel en- ne ürituse algust igasugune eelarvealane kindlus. Kunst- nikud on aga tihti peale oma tegevuse juba kaks kuni kolm aastat ette planeerinud, samuti peaks muud festivali puuduta- vad kokkulepped sõlmima vä- hemalt aasta enne ürituse toi- mumist, sest nii oleks võimalik saada märksa odavamaid len- nupileteid jm.

Meie kultuurkapitaliga võr- reldav Taiteen Keskustoimi- kunta Soomes jaotab valda- va osa toetustest ühe-, kolme-

viie- või viieteistaastaste loo- mestipendiumitena. Ei tule kõ- ne allagi, et need eraldused lä- heksid linna- või riigieelarve- listele asutustele. Aruanne esi- tatakse sisulise töö kohta ja ü- ldine finantsaruanne on tagasi- side teenistuses. Riigieelarveli- sed toetused koostatakse pool- teist aastat ette.

Arvesse tuleb võtta, et mit- tetulundussektor suudab riik- liku sektoriga võrreldes sama- mahulisi üritusi korraldada pea kümme korda odavamalt, sest riikliku sektori igakuised palga- ja kinnisvarakulutused paisutavad eelarvet nagu suru- õhk kummi.

Millised on majanduslanguse mõjud kunsti rahastamisele?

Kontrollisüsteem on aktivisee- runud: kunagi esitatud eel- arves aetakse näpuga järke ja nõutakse isegi iga nimetatud kuluartikli proportsionaalset täitmist. Vajadustel põhinev üldelarve on siiski erinev kui reaalsus, eriti majanduslangu- se tingimustes. Kui ürituse eel- arve suudetakse riigi, kulka ja kohaliku omavalitsuse vahen- ditest täita vaid 50% osas, tu- leb puuduvad osad enamasti täita kunstnike omafinantsee- ringutest.

Mõnised kuluartikleid ei saa üldse võimaldada ja teisi tu- leb vastavalt vajadusele ümber mängida. GoBus bussi, mille istmetest kasutame vaid pooli, ei rendi poole hinnaga. Samu- ti pole otstarbekas sõidutada osalejaid Tallinnast Pärnu ase- mel vaid Märjamaale, kuna ra- ha on oodatust 50% vähem.

Kas majanduslangus on too- nud kaasa ka midagi positiiv- set?

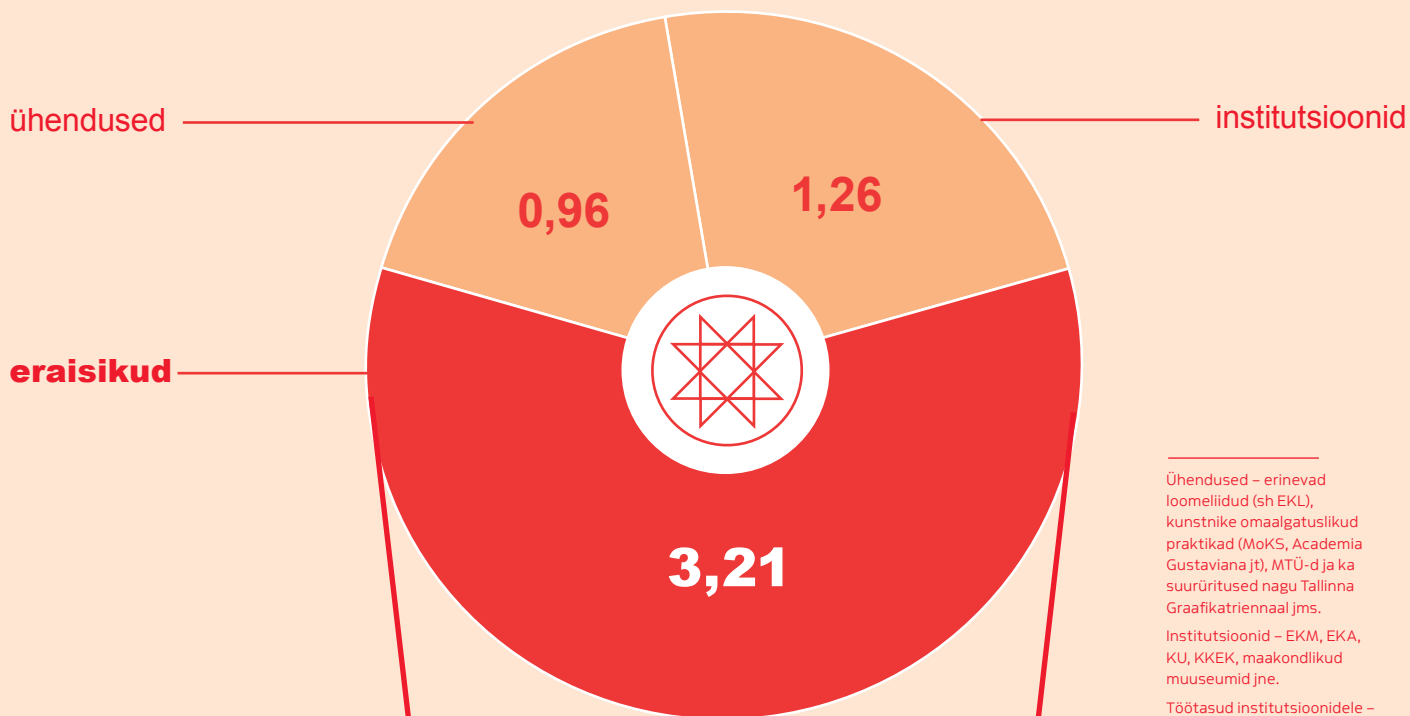
Erasektor on muutunud pal- ju koostööaltimeks. Kataloogi trükkimisele, mille eest buumi ajal sai makstud 54 000 kroo- ni, saab teha masu tingimustes oma pakkumise ja peale “juha- tajaga arutamist” ongi hind 35 000 krooni.

Eesti Kultuurkapitali esimeste jaotuste statistikat aastatest 2007–2009

Järgnevatel tabelitel on toodud statistika viimase kolme aasta esimeste jaotuste kohta. Valikut, milline jaotus annaks proportsioonid eraisikute, organisatsioonide-ühenduste ja institutsioonide vahel kõige paremini edasi, on raske teha, sest kuuldavasti on suured tegevustoetused vahel teatud jaotusesse sisse planeeritud, kuid taoliste mõtteliste broneeringute kohta puudub jälgitav avalik info. Esimese jaotuse kasuks langes valik seetõttu, et just siis määratakse ära loomestipendiumid.

2007. a jaotus, kokku 5 435 181

► miljonites kroonides

Ühendused – erinevad loomeliidud (sh EKL), kunstnike omaalgatuslikud praktikad (MoKS, Academia Gustaviana jt), MTÜ-d ja ka suurüritused nagu Tallinna Graafikatriennaal jms.

Institutsioonid – EKM, EKA, KU, KKEK, maakondlikud muuseumid jne.

Töötasud institutsioonidele – tasud, mida näiteks EKM, KU jt on saanud oma programmi läbiviijatele (kataloogide tekstihonorarid, näituse kujundused jne).

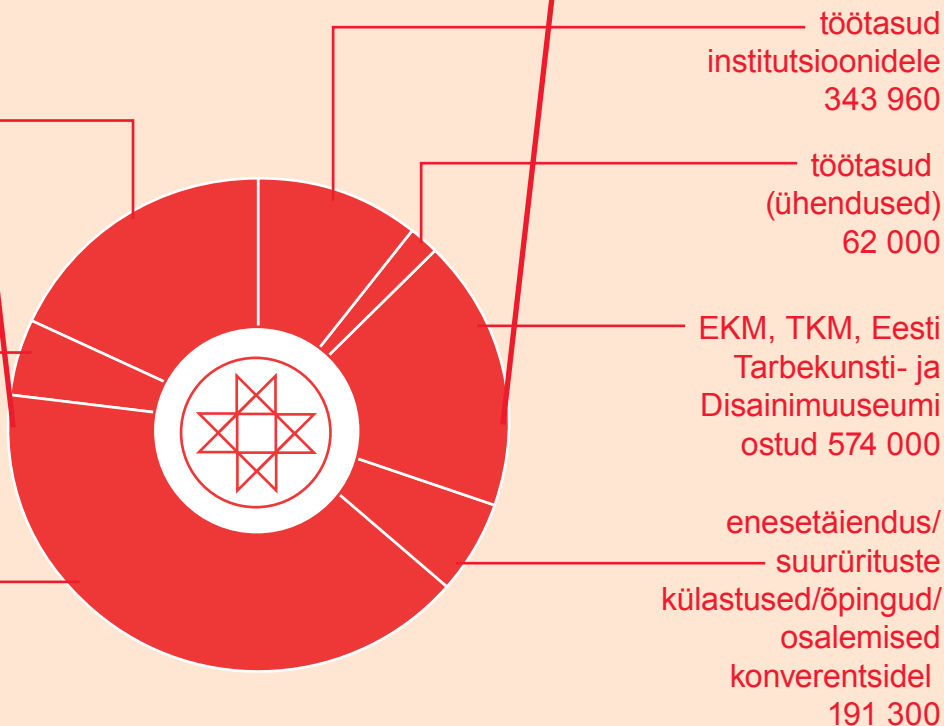
2007. a jaotus, eraisikud 3 214 241

► kroonides

kunstiteose/näituse tegemine; näitusel osalemine
573 481

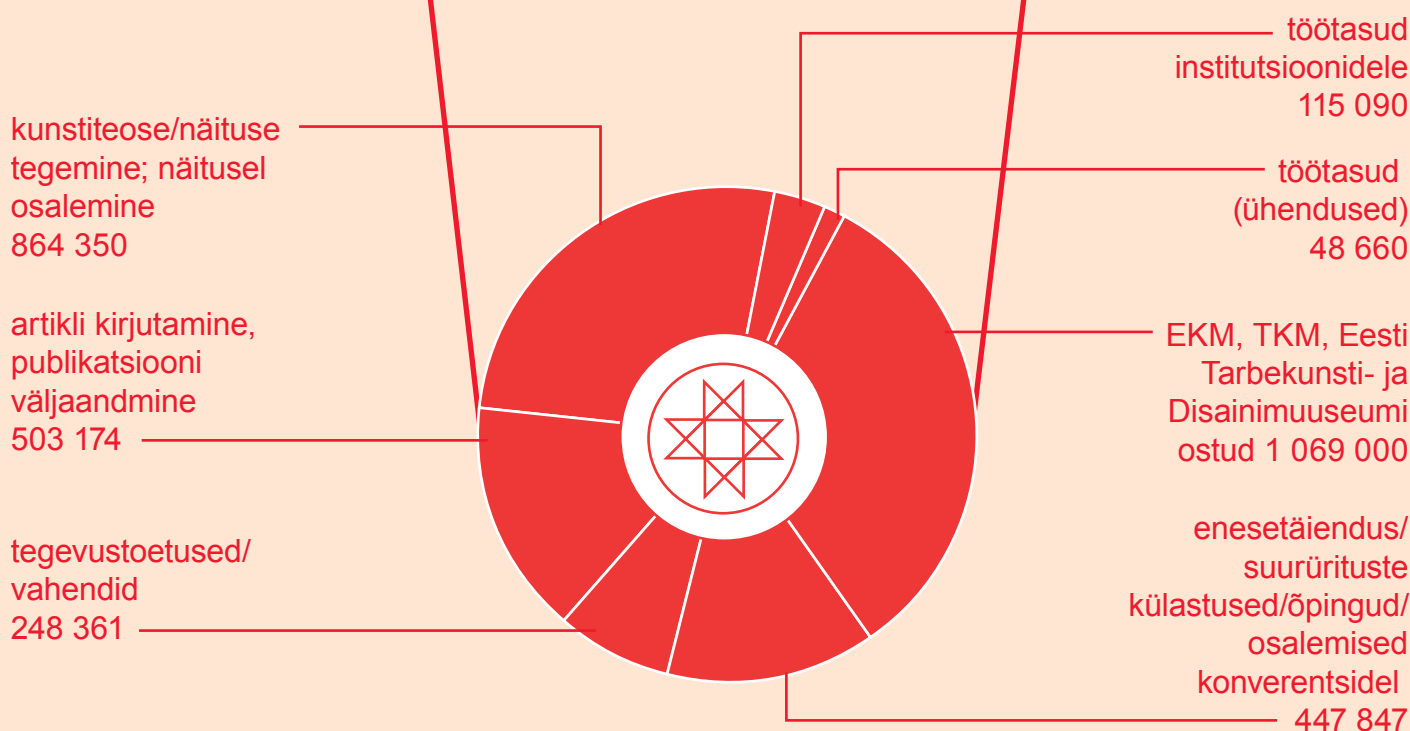
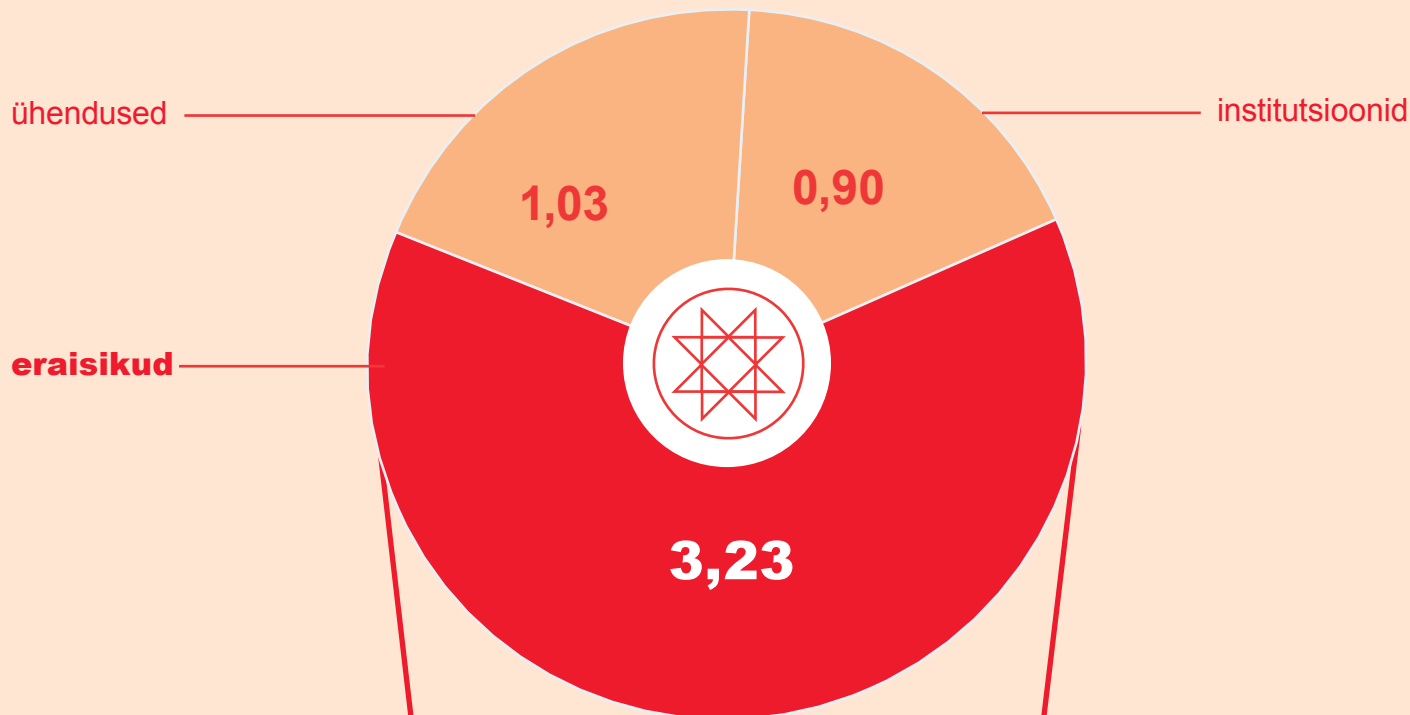
artikli kirjutamine, publikatsiooni väljaandmine
162 500

tegevustoetused/vahendid
1 307 000

**2008. a jaotus,
kokku 5 234 631**

► miljonites kroonides

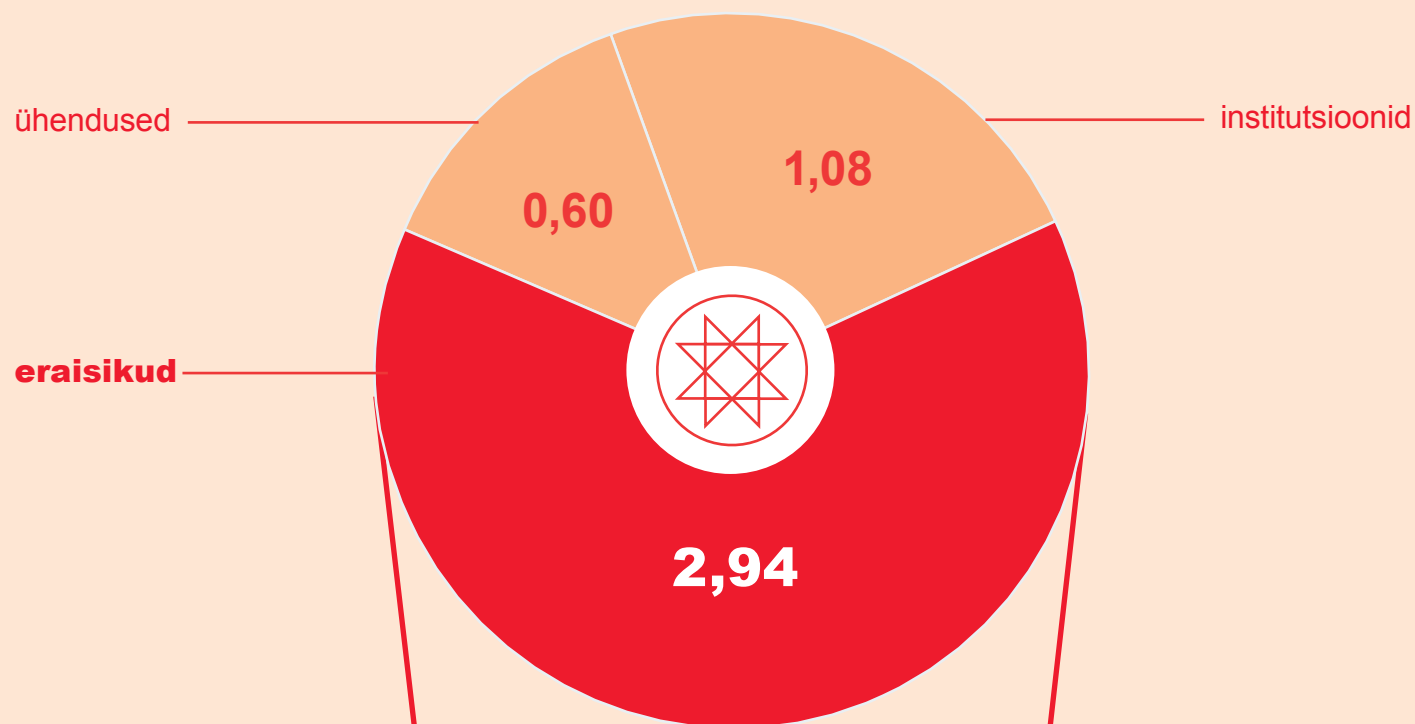
**2008. a jaotus,
eraisikud 3 296 482**

► kroonides

2009. a jaotus, kokku 4 622 501

► miljonites kroonides

kunstiteose/näituse
tegemine; näitusel
osalemine
1 167 458

artikli kirjutamine,
publikatsiooni
väljaandmine
127 178

tegevustoetused/
vahendid
789 869

töötasud
institutsioonidele
45 500

töötasud
(ühendused)
56 500

EKM, TKM, Eesti
Tarbekunsti- ja
Disainimuuseumi
ostud 584 500

enesetäiendus/
suurürituste
külastused/õpingud/
osalemised
konverentsidel
168 216

2009. a jaotus, eraisikud 2 939 221

► kroonides

Intervjuu Jaak Allikuga, oktoober 2009

Margaret Tali & Maarin Mürk

Kas Eesti Kultuurkapitali taasloomisel 1994. aastal otsustati kohe, et jätkatakse 1920. aastate mudeliga?

Tollal oli valdav restitutsiooni ideoloogia ja võib-olla ongi kultuurkapitali taastamine selle ideoloogia õnnestunuim kandida. Juhtus olema ka hea hetk – küsimused, eelkõige rahandusministeeriumi poolt, kas ikka on vaja ja kas ikka on otstarbekas, oleks olnud lihtsalt poliitiliselt ebasobivad. Nii taastatigi kultuurkapitali vormiliselt nagu esimese Eesti Vabariigi ajal, mõned alakapitalid tulid ainult juurde ja ajakirjanduskapital kadus ära. Kõige olulisem on, et kultuurkapital taastati kultuuri rahastamise lisaallikana. Seal jagatavat raha ei võetud ära kultuuriministeeriumilt, vaid see tuli juurde – tollal kultuuriministeeriumi muidugi veel ei olnud, oli haridus- ja kultuuriministeerium, eraldi ministeeriumid loodi alles 1996. aastal.

Kultuurkapitali süsteem on pälvunud hämmastuse ja kadeduse seguse vastuvõtu kõigilt, kellele ma olen seda tutvustanud. Läti tegi selle ainukesena järgi, kuid seal ei tulnud rahastada kultuuriministeeriumi rahadele lisaks, vaid parlament kinnitab igal aastal eelarve uuesti. Meil on jumalik automaatsmehhanism. See on Eesti riigieelarves ainuke summa, mis läheb rahandusministeeriumist mööda ja mille protsenti ta ei saa muuta – seda saaks Eesti kultuurkapitali seaduse muutmise teel teha ainult riigikogu. Minu meelest on kultuurkapitali seadust tahtnud muuta kõik rahandusministrid, nende parteilise kuuluvusest sõltumata ja kulka oma kâpa alla saamiseks on ka erinevaid seadusemuudatusi alustatud. Õnneks pole seaduse muutmiseks olnud seni-

ni piisavat poliitiliste jõudude konsensust.

Muidugi pole ükski seadus täiuslik, kuid kultuurkapitali seadus ei tohiks iialgi riigikokku muutmisele minna, sest see teeks tee lahti kõigile poliitilistele jõududele, kes seda oma soovide järgi kohandada tahaksid. Isegi praegu, majanduslanguse ajal, kui hasartmängu seadus muutus ja tulemuseks oli laekumiste vähenemine. Kui kultuurkapital läheks iga-aastase eelarvevalitsemise alla, siis sinna raha kindlasti juurde ei tuleks, pigem jääks palju vähemaks.

Kas kulkale oli alternatiive või teisi eeskujusid?

Rohkem eeskujusid ei olnud, ainult nõuka perioodil loodud rahvuskultuuri fond. Algul tunniti kulka suhtes päris suur konkurentsi või armukadeust, küsiti, et kas rahvuskultuuri fond kaob siis ära? Fond jäi alles, kuid muutus täiesti eraalgatuslikuks – riigi raha ei lähe sinna üldse. Ta toimib annetuste ja nimeliste allfondide kaudu päris hästi, aga tema maht eesti kultuuri rahastamisel on kümneid kordi väiksem kui kulkal.

Mille üle taastamisprotsessi ajal diskuteeriti?

Esialgse versiooniga võrreldes kadusid ära kaks sihtkapitali: spordi- ja ajakirjanduse sihtkapitalid. Samas tuli neid ka juurde. Need muutused olid kindlasti üheks diskussioonide allikaks ja kestavad ajakirjanduse sihtkapitali näitel siiani. Kui kultuuriministeerium taastati, läks sinna alla ka sport. Minu tollane tagamõte oli, et sport ja kultuur on meie visiitkaardid ja kultuuriministeerium võiks olla visiitkaardi ministeerium. Tahtsin kultuuriministeeriumi alla saada ka turismiametit, kuid nemad taht-

sid jääda majandusministeeriumi alla ja ongi nüüdseks likvideeritud. Kultuurirahva seas oli tollal häält nii nagu praegu spordi kultuuriministeeriumi alla kuulumise vastu, kuid sport tuli sinna koos oma kaasavaraga, st lisarahaga ning see rahustas vastuhääled maha. Ajakirjanduse sihtkapitali taastamine on Ajakirjanike Liidu eestvedamisel ikka juutuks olnud, kuid see on pörkunud selle vastu, et kultuurkapitali ülesanne on siiski kultuuri toetamine ning ta ongi näiteks palju kultuuriajakirjandust toetanud. Kui televisioonis või raadios tehakse konkreetne projekt, on ka nemad saanud. Aga mina ei näe põhjust toetada majandus-, põlluvõi sõjaajakirjandust. Neil on oma allikad ja ajakirjandus on praegu eraettevõtte, mis on reklaamirahadega väga hästi toimetanud.

Kas te näete kultuurkapitali süsteemil mingeid puuduseid?

Peaaegu ütlesin, et ei näe. Sinna sisse on ikka mõned väga head asjad kodeeritud. Näiteks sihtkapitalide koosseisude moodustamisprintsip: kandidaate võivad esitada kõik selle ala organisatsioonid ning komisjoniliikmed valib välja minister. Samal ajal ei saa minister kedagi lisada. On olnud ettepanekuid, et sihtkapitalide koosseisud valiks president, parlament või rahvahääletus. See kõik on olnud üks suur nonsens, ainult kultuuriminister peaks seda tegema. Teiseks heaks ajaks on traditsioon, mille järgi kulkasse ei kinnitata tegevpoliitikuid ning seetõttu on sihtkapitalid oma otsustustes vabad ega sõltu poliitilistest tõmbetultest. Algul valiti koosseisud kolmeks aastaks, aga juba minu ajal vähendati nõukogude volituste tähtaega kahele aastale. Sihtkapitalides

”
Minu meelest on kultuurkapitali seadust tahtnud muuta kõik rahandusministrid, nende parteilisest kuuluvusest sõltumata.

võib olla kaks korda ja üldiselt ongi ennast tõestanud koosseisude liikmed, ligi 80% valituist, seal neli aastat. Seega on 14–15 aastaga kultuurkapitalile kinnitatud viis-kuus koosseisu – sealt on läbi käinud sadu eesti kultuuritegelasi. Kui kellegi alguses oligi kultuurkapitali töö kohta mingeid märkuseid, siis pärast seda, kui inimene on sealt läbi käinud, on ta üldiselt vait – ta teab, kuidas süsteem töötab. Ühe inimese hääli ei otsusta seal midagi, süsteem on tõesti demokraatlik. Kuidas kultuurkapitali koosseis õnnestub eri põlvkondi, kunstivaateid jms arvestades kokku panna, sõltub juba ministri tarkusest. Kool, mille on saanud sajad eesti kultuurinimed, on kultuurkapitaliga loonud üsna rahuliku ja teadliku suhte. Esimese vabariigi ajal oli palju rohkem skandaale, lugegem kasvõi Elo Tuglase päevaraamatut, aga siis oli ka raha vähe. Kultuurkapitali osa kultuuri finantseerimisel on väga suur, 7–10 %, ja kogu selle aja jooksul ei mäleta ma jaotustega seoses mingisugust suuremat skandaali.

Kas ekspertnõukogu on oma otsustes täiesti vaba ja lähtub ainult sellest, kuidas grupp omavahel kokku lepib?

Jah. Hea oleks, kui kunstiavalikkus teaks, millised on järgneva kahe aasta jooksul sihtkapitalide koosseisude prioriteetid. See võiks olla selge, eriti olukorras, kus raha on vähe. Lisaks on nõukogul õigus omalgatuslikult kuulutada välja preemiaid, konkursse, toetuseid jne. Karl-Martin Sinijärv ajas vahepeal (Kirjanike Liidu esimehena – toim) seda rida, et kirjanikud peaksid saama riigi palgale – kulka kaudu ongi osa neist n-ö riigi palgal, kuigi mitte eriti nimetamisväärses summas. Ja ei tohi ka unustada, et

see kõik on maksumaksja raha – vastutus ühiskonna ees peab olema ja jääma. Vastutust ei kanna mitte ametnikud, vaid kunstnikud ise. See on suurepärane süsteem.

Kulka nõukogu esimees on minister, kuid ekspertnõukogudes alati ministeeriumi esindajat ei ole?

Selle üle on olnud suured vaidlused. Praktikale, kus võimalusel on üks inimene nõukogu seitsmest liikmest ministeeriumi esindaja, keegi, kes omab antud valdkonnas autoriteeti, panin aluse mina. Ka tema saab seal olla neli aastat. Põhjus, miks tema kohaolu on oluline, on see, et ministeerium jaotab muidki rahasid (projektiraha, stipendiumid jne) – seega võiks olla teadmisisustus, kes kust raha on saanud. Kulka ja ministeeriumi vahel võiks olla personaalne side ja infovahetus. On olnud ka teravaid juhtumeid. Näiteks praegu, kui raha väheneb, oleks vaja laiemaid kokkuleppeid ministeeriumi ja kulka vahel. 25% rahast on ju jagatav kulka üldise nõukogu poolt, kus osaleb ka minister.

Kogu ekspertgruppide kommunikatsioon võiks olla palju avalikum. Vahepeal oli Sirbis iga jaotuse juures ka esimehe kommentaar. Selle traditsiooni peaks taastama. Avalikkuse ees on kultuurkapitali juht Raul Altmäe ja ajakirjandus ongi hakanud arvama, et kuna tema annab kommentaare, siis tema jagabki raha, aga aru peaks pärima ikka kultuuriministrilt. Kulka viga oli muidugi see, et võlgnikega ei tegeletud ja vahel anti isegi raha juurde. Samas on kulkal võlglaste palju vähem kui ükskõik millisel pangal, ja just sellest tehti suur skandaal. See oli selgelt pahahtlik tegu.

Süsteemi ümber

tegemisega raha juurde ei tule. Juba praegu on küsimus, kust leida raha Kumu pangamakse jaoks.

Milline on kultuuriministeeriumi ja kultuurkapitali vaheline suhe ning kuidas võiksid olla nende vahel kohustused jaotatud?

Algselt pole see ju kuidagi olnud fikseeritud, kuid on selge, et riik finantseerib riiklike kultuuriasutusi. Ma tean, et meelepaha on tekitanud näiteks see, et kulka annab raha kunstimuseumitele kunstiostudeks. Kuid selle raha eest ostetakse ju eesti kunstnike teoseid, nii et selline finantseerimine on otsene eesti kunsti toetamine! Teatrite puhul on toetatud väliskülastuste kutsumist, tasud näiteks välislastavastajate honorarid. Tänu kulkale on eesti kultuuritegijate välissuhtlus olnud maksimaalne. Ministeerium poleks oma eelarvest seda toetada saanud. Teine asi, mida on toetatud, on kirjastustegevus. Ja üsna sümpaatselt ka kunstitudengeid. Riigi põhiline mure on olnud oma töötajate väärrika palga tagamine – muusikakollektiivid on riigi palgal, teatrid on riigi palgal; kirjanikud ja kunstnikud muidugi palgal pole. Kuid kunstikapitalile minev raha on see-eest jälle kõige suurem: neid proportsioone saabki nõukogu igal aastal otsustada ja vastavalt olukorrale muuta. Ministeerium peaks küll kunstigaleriisid rohkem toetama – pikka aega polnud ju neile mingit toetust, nüüd vahepeal midagi tekkis, kuid seda on oluliselt vähendatud. Erateatrid ju toetatakse ning eragalerii ja erateatri vahel pole ju mingit olulist erinevust. Galeriimanikud saaksid majanduskulude ministeeriumilt ja tegevuskulude katmiseks opereerida fondidega. Galeriisid käsitleti pikka aega kui erapoode ning teadmine, et need on ka kunstiasutused, jõudis kohale väga aeglaselt.

Praegu ongi välja kujunenud olukord, kus riik annab asutustele küll palgarahad, kuid programmi peab toetama kulka. Hammastaste vahele jäävad sel juhul aga väikesed organisatsioonid, kes ministeeriumi eelarvesse ei mahu, aga peavad nüüd kulkas konkureerima näiteks EKM-iga.

Siis peaksid need seitse sihtkapitali koosseisu liiget seda situatsiooni tasakaalustama. Ministrina, kes on neli korda ministeeriumi eelarvet kaitsnud, võin ma öelda, et teised ministrid ütlevad alati: "aga sul on ju kultuurkapital!" Kui palju kordi on püütud kulka eeskujul teha hariduskapitali ja midagi pole välja tulnud! Seega saab haridusminister alati oma kolleegile öelda: "aga sul ju on! sa saad ju sealt reguleerida!" Eelarve kaitsmisel on see raskeks kohaks. Kui minister läheb rinnaga peale, öeldakse kohe, et muudame kultuurkapitali seadust ja anname pool protsenti laekumisest näiteks muuseumitele programmi tegemiseks.

Seega on kulka hea asi, mida n-ö vastu visata?

Jah. Aga kultuuri puhul on ka 10–20 miljonit väga suur summa. Näiteks sotsiaalministeeriumis või kaitseministeeriumis ei tähenda see midagi, see kaob muu raha vahele ära.

Kui võrrelda kujutava kunsti toetamist teiste valdkondadega on toetuse protsent ministeeriumis üliväike.

Sellised suhtarvud on jampslikud. Kui lisada muuseumid, siis see protsent tõuseb. Teatri- ja muusikakollektiivide kaudu on tuhanded inimesed riigi palgal. See võrdlus ei ole pädev.

Kuidas sündis selliste suurinvestitsioonide nagu Eesti Muusikaakadeemia, Kumu ja Eesti Rahva Muuseumi (ERM) uute hoonete rajamisjärjekord?

Ehituste rahastamiseks lisati teatud protsent hasartmängumaksust, seda raha ei võetud kusagilt ära. Nüüd on küll reaalne probleem tekkinud – vähenenud laekumised ei lase võlga enam samal kujul edasi maksta. Loogiliselt peaks nüüd ka ERM-i ehitus edasi lükkuma. 1998. aastal, kui Muusikaakadeemiat juba ehi-

tati, olid Kunstimuuseumi ehitamise üle tohutud vaidlused. Üks tuntud teadlane ja poliitik kõneles lausa parlamendis, et muuseumit pole vaja – pilte vaatate internetist. Kuna tollal oli tegemist väga suurte summadega ja need vaidlused tuli lõpetada, tehtigi riigikogus pretseedenditu otsus, mille sarnast pole olnud ei enne ega pärast. Kolm objekti pandi järjekorda: Muusikaakadeemia, Kunstimuuseum ja ERM. Oli ka ajakava, näiteks ERM pidanuks juba 2005. aastal valmis olema. Aga edasisi plaane pole. Lugesin just kusagilt, et Estonia teatri ehitus peaks toimima sama süsteemi järgi. Sellist otsust pole tehtud. Samas pole aga ka vastupidist otsust – seda finantseerimise süsteemi pole kuidagi ei aastate ega kolme objektiga piiritletud, nii et põhimõtteliselt võiks samamoodi jätkata.

Kaarel Tarand on Sirbis väitnud et suurobjektide finantseerimissüsteemi peaks ümber tegema?

Süsteemi ümber tegemisega raha juurde ei tule. Juba praegu on küsimus, kust leida raha Kumu pangamakse jaoks. Pangad on olnud suuri objekte suhteliselt lahked rahastama – teatri ehitus on kõik toimunud n-ö poolseaduslikult. Draamateater, Rakvere teater, Vene teater ja kõik kontserdimajad on ehitatud nii, et pank on andnud ehituseks laenu ja selle tagasimaksimine toimub riigi eelarvest. Pankadele on kohale jõudnud, et teatrist garaaži ei tee ja et riik peab selle lõpuks kinni maksma. Selline süsteem toimus vastastikuste kokkulepete korras, kuid riigikontroll keelas selle nüüd lõpuks ikkagi ära. Nüüd tuleb teised mehhanismid leiutada.

Tahtsimegi küsida erasektori kaasamise kohta kultuuri rahastamisse: kas 1990. aastate alguses oli päevakorras ka tihedam koostöö erasektoriga?

Ei. Erasektor pole Eestis siamaani veel selleni jõudnud, et võiks rääkida näiteks metseenidest. Summad, mida erasektor kultuuri on investeerinud, on marginaalsed. Sporti on muidugi rohkem investeeritud, sest seal on lihtsam reklaamida – paned staadioni äärel

” Ma olen kogu aeg selle poolt olnud, et ettevõtte tulumaks tuleks taastada, selle kaotamine on üks suuremaid lollusi, mis siin on tehtud.

plangu ja ongi kõik. Preemiatega on katseid olnud, suure käraga tehti näiteks Suure Vankri preemia. Võib-olla mulle kõik juhused ka ei meenu, ühekordseid investeeringuid on kindlasti rohkem olnud – festivalitoetuseid jne. Aga et selline toetamine süsteemne oleks olnud, ma küll ei tea. Nüüd tuleb Nokia kontserdimaja. Kui ta ära avatakse, ehk siis avalikustatakse, mis lepingud seal taga on ja kui palju see silt maksab, kuid see toetab ilmselt ikkagi maja, mitte sisu.

Nii et riigi poolt mingeid eraldiseisvaid pingutusi erasektori kaasamiseks pole tehtud?

Pigem on ju olnud vastupidised pingutused – ettevõtete tulumaksu kaotamine seda ju tä-

hendabki. Igal pool mujal maailmas on riik andnud soodustust nii, et raha, mille firma paneb kultuuri või sporti, võtab riik võtab tema tuluarvestusest maha (juhul, kui tulumaks on 21%) – kui firma investeerib 100 krooni, siis riik võtab selle 21 krooni maksu enda kanda. Seega, see mehhanism, mille kaudu riik saaks praegu sponsordust soodustada, likvideeriti täielikult. Ma olen kogu aeg selle poolt olnud, et ettevõtte tulumaks tuleks taastada, selle kaotamine on üks suuremaid lollusi, mis siin on tehtud. Kõige suuremad tulumaksu maksjad on pangad, Eesti riigile on jäänud miljardid laekumata. Aga see on Reformierakonna poliitika.

Kas on veel mingeid kultuuri rahastamise mudeleid, mida võiks Eestisse integreerida?

On ju kaks täiesti erinevat süsteemi: Euroopa ja Ameerika oma. USA-s on küll Cultural Endowment Foundation, mis jagab ka riiklike toetuseid, kuid kogu kultuuri rahastamine käib seal põhimõtteliselt ikkagi eraraha baasil. Kuid seal on ka maksusüsteem teine, riik ongi volitanud kõiki vastavalt oma nägemusele kultuuri toetama ja kogub selle võrra vähem makse. Raha, mille riik maksude arvel kokku kogub ja ise jagab, on palju väiksem. Samas on ka pisukese riigiraha saamine eriti oluline, sest see on märgiks erakapitalile – seal otsustab ju ekspertide nõukogu ning mitte iga ettevõtja pole nii loll, et arvaks, et ta kunstist midagi jagab. Mina pooldan Euroopa süsteemi, kus riik kogub raha kokku ning eksperdid jagavad seda valdkonniti – eeldades muidugi, et ministeeriumis töötavad selles valdkonnas autoriteetsed inimesed.

Kuidas te hindate avalikku diskussiooni kultuuri rahastamise üle?

See on laiem Eesti ajakirjanduse probleem, et kõik teemad jõuavad avalikkuse ette ainult läbi skandaali. Uurimine, analüüsimine ja arutamine – seda võiks ju palju rohkem olla. Just erialainimeste vahel. Õige foorum selleks oleks ikkagi Sirp, üsna mõttetu oleks seda teha päevalehtedes – seal on vale publik.

Kunstniku töö

Kai Kaljo, kunstnik

Mulle on pikemat aega pakkunud huvi selline teema nagu “kunstniku töö”. Küllap teate näiteks Horvaatia kunstniku Mladen Stilinovici fotoseeriat “Kunstnik töötab”, kus ta lamab voodis, pea padjal. Või siis tema teistest “Töö on haigus”, mis tema väitel on Karl Marxi tsitaat. Stilinovic on näide “tõelisest kunstnikust” – muide, Horvaatia julgetakse just niimoodi väljendada. Kui ta keskkooli pooleli jättis, patutasid boheemlastest sugulased talle õlale: tubli poiss, ometi saad hakata kunstiga tegelema. Tema põhimõtteks oli alati ainult kunsti eest raha vastu võtta, sest ta on ju kunstnik. Ainus probleem oli, et seda raha hakkas tulema alles kusagil 50. sünnipäeva paiku. Praegu on tema tööd väljas suurtel biennaalidel üle maailma ja neid ostavad kõik muuseumid.

Ilus lugu, eks ole? Ah et millest ta esimesed 50 aastat elas? Küsi-ge tema kuraatorist naiselt.

Teine hea tuttav, Saksa kunstnik Antje Schiffers, taluniku tütar, on eluaeg püüdnud leida võimalust, kuidas ennast koolis õpitud kunstnikuoskustega elatada. Põhimõtte pärast, sest see peab olema võimalik: õpid ameti ja teenid sellega elatist. Ta alustas oma karjääri sellega, et rändas mööda Euroopat ringi ja maalits ulualuse ja toidu eest tasuks inimes-

tele pilte nende majadest. Hiljem läks külaliskunstnikuna Siemensi tehasesse, kus talle küll kuidagi tööd ei suudetud leida. Aga see ei ole tegelikult eestlastele hea näide, sest kellelegi, kes Saksa konteksti ei tunne ja seda siin praegu loeb, võib tunduda, et me niimoodi lahendaksimegi “kunstniku töö” probleemi. Ja kauaoodatud link “loovtööstusega” on viimaks leitud. Aga see ei ole sama, mis Soome laeval joodikute portreesid joonistada. Antjel oli ikka tegelikult stipendium kah, kui ta rändama läks ja hiljem tegi ta reisil kogutud materjalist “päris” kunsti. See on väga suur põhimõtteline vahe, sest perspektiiv on ju absoluutselt teine: sa ei mõtle, et see nüüd ongi see, millega ma tegeelen, vaid võtad seda nagu ühte paljudest vormidest, mida meie armas kaasagne kunst oskab võtta näiteks kokan-

duse, unenägude seletamise ja koeraks kehastumise kõrval. Nüüd esineb Antje ka Hamburger Bahnhofis ja Sezessionhausis, kusjuures tema elukaaslane on tal abiliseks palgatud – tööd on nii palju.

Olen ka ise seda teemat kasutanud, näiteks fotoinstallatsioonis “Mida rohkem ma töötan, seda vaesem ma olen”(2006), kus arvestatakse kokku nädala jooksul tehtud töö (või “töö”, kuidas kellelegi meeldib) eest saadavad ja tööle pealemakstavad summad. Tulemuseks on muidugi miinus, kusjuures elamisraha sinna hulka üldse arvata ei saa. See tähendab, et ma peaksin ellujäämiseks öösiti raha teenima. Siin on ka oluline vahe: kogu aeg räägitakse, et kunstnik “ei elata ennast ära”, aga ta toodab miinust, mitte nulli.

Mulle tundub, et Eestis ei usu kunstnikud päriselt isegi, et kunstnikuks olemine on täiskohaga töö, milleks peaksid olema riiklikud pikaajalised, näiteks viie kuni kümneaastased või ka eluaegsed stipendiumid. Kirjanikud tunnetavad oma väärtust paremini, aga näiteks Kunstnike Liidus, kus ma 50-aastasena olen ilmselt üks nooremaid liikmeid, on seda teemat püstitada täiesti mõttetu, sest kõik arvavad, et me peame lihtsalt “tublimad” olemaja rohkem müüma. Ja kes julgeb viriseda, on muidugi luuser. Isegi kui nn protsendiseadus peaks vastu võetama ja kulka projektikunsti edasi toetab, oleks ikkagi vaja palju rääkida sellest, et see pole “sotsiaalabi” (Kuku raadio ajakirjanik näiteks kasutas täiesti süüdimatult just seda sõna protsendiseadusest rääkides!), nii nagu seda pole näitleja, näitusevalvuri või kasvõi sellesama ajakirjaniku palk. Minu meelest on elu nii lühike, et mitme eest tööd rabades on kunstniku ainsaks tulemuseks see, et ta teeb vähem ja halvemat kunsti (kuna pole aega keskenduda, ennast täiendada, energiat koguda) ning ring on sulgunud: inimestel ongi õigus talle ette heita, et pole “tulemust”, mille eest seda muidusõjat üleval pidada.

Olen omal nahal järele proovinud mitmeid erinevaid töövariante: vabakutselise vitraažikunstniku, FIE, “rahvusvahelise” videokunstniku ja Tallinna Ülikooli professorina. Kõik tööd on omal kombel toredad ja patt oleks viriseda, sest Eesti oludes ei saa ju kunstnikul enam palju paremini minnagi. Siiski olen kõigis neis rollides tundnud, et oleksin võimeline enamaks. Minu jaoks oleks ideaalne, kui saaksin need rollid ühendada nii, et põhiosa ajast kuluks loomingule, mitte raha teenimisele.

”

Mulle tundub, et Eestis ei usu kunstnikud päriselt isegi, et kunstnikuks olemine on täiskohaga töö, milleks peaksid olema riiklikud pikaajalised, näiteks viie kuni kümneaastased või ka eluaegsed stipendiumid.

Meiliintervjuu Jaak Visnapiga, oktoober 2009

Margaret Tali & Maarin Mürk

Kuidas hindate kunsti rahastamise olukorda Eestis?

Kunstnikku hoitakse elus, aga ta ei ela. Kunsti ei ole võimalik teha pideva miinimumeelarvega. Kui Eesti riik tahaks olla maailma kunstiriikidele võrdseks partneriks, peaksime me kunsti sadades kordades rohkem panustama. Rahastamissummad üksiküritajatele on jäänud samaks.

Millised on selles valdkonnas peamised probleemid?

Eesti Vabariigil puudub kunstipoliitika. Kogu kultuur, kaasaarvatud kunst, liigitatakse meelelahutuseks. Loomulikult ei tohiks see nii olla. Kunst on eestlasele vastuvõetav alles siis, kui kõik on olemas ja tehtud: ärid aetud, maksud makstud, spordivõistlustel käidud, puhkamas ka, kõht täis. Ja kui kõik see on tehtud, alles siis võib-olla läheme kunstinaütusele ja võib-olla ostame ka ühe pildi seinale, et varjata defekti elutoa taepeedil.

Millised on majanduslanguse mõjud?

On kirjutamata reegel, et kui majandus langeb, tõmmatakse kõigepealt kokku kultuuri eelarve. Olen väitnud, et kunstnikud ja kultuuriinimesed ei teadnudki, et majanduses olid head ajad, et oli tohtu majandustõus. Enamus kunstnikke elasid sama tagasihoidlikult nagu enne majandustõusu ja nagu nad elavad nüüd, majanduslanguse ajal. Alles pärast seda, kui tekkis langus, saadi teada, millised piimajõed tegelikult voolasid. Teatud kunsti-valdkondi – arhitektuuri, disaini, sisekujundust ja reklaami –

mõjutas majandustõus kindlasti rohkem.

Kas tunnete, et saate oma positsioonilt rahastamispoliitikat ja -otsuseid mõjutada, sel teemal kaasa rääkida?

Praegune rahastamissüsteem ei eelda mingit kaasärääkimist. Tähtis on, et oleksid lojalne ega ärritaks kedagi oma sõnavõttudega. Kunstnikkond tervikuna on võtnud “pailapse” positsiooni. Inimesed on allutatud kapitalistlikule tsensuurile, mis on tänapäevane kontrollmehhanism; võetud laenude ja kohustuste tõttu on nad tehtud võimetuks midagi muutma. Olen tähele pannud, et tänases Eestis kunstniku sõna ei maksa. Ja kui mõnele kunstnikule sõna antakse, on see reeglina mõni vanameister. Kui meil oleks tugev kunstnikkond, kes on sõltumatu ja iseseisev, siis kuuleks ka kunstnike häält ja sellega arvestataks rohkem.

Milliseid lahendusi oskate välja pakkuda, mis võiks olla n-ö positiivne programm?

Eesti on rahvusriik ja kui meie rahvuslike prioriteetide hulka ei kuulu nüüdiskunst, pole meil mingit lootust, et midagi paremuse poole liiguks. Soovin, et Eesti Vabariik ostaks eesti kunsti ja tunnustaks täna naseid tegijaid. Kunstiauhinnad tuleks jagada eraldi juunioritele, professionaalidele ja seenioritele. Soovin, et rahvas saaks meedia kaudu kaasaegsest kunstist rohkem teada, sest tänapäeval on meedia kõige olulisem informatsiooni kandja. Soovin, et Eesti Rahvusringhääling pööraks tulevikus kunstile sama palju

tähelepanu kui spordile ja poliitikale. Jah, on olemas Kumu kunstimuuseum, kuid sellest ei piisa, et inimesed kaasaegsest kunstist aru saaksid. Me peame väljuma Nõukogude Eesti kunstiruumist. Niikaua, kuni kunsti vaimsus on tagasivaatav, ei toimu mingit arengut. Eesti Kunstnike Liit peaks uuennema. Praegu koondab EKL enamuses eakaid kunstnikke ning nende hääl on domineeriv. Täna kunsti mõistavad meie lapsed ja lapselapsed. Selle eelduseks on aga hea kunstiharidus, mis algab juba lasteaiast. Eesti impordib kunsti, mis oli popp 20. sajandi teisel poolel, kuid meie kunstipublikule peaks tutvustama täna seid maailma superstaare. Nii saaksime kõik paremini aru, mis on tänane kunst ja kuhu see suundub.

”

Eesti on rahvusriik ja kui meie rahvuslike prioriteetide hulka ei kuulu nüüdiskunst, pole meil mingit lootust, et midagi paremuse poole liiguks.

Jaak Visnap

2. Kunsti rahastamine ja riik

Riik ja kodanikeühiskonna võimalused kunstiväljal

Kaasamine sõltub alati mõlemast poolest: ühelt poolt sellest kui palju on mittetulunduslikud organisatsioonid valmis laiemates küsimustes kaasa rääkima ja millisena nad oma rolli näevad ning teisalt, millisel määral võimaldab seda keskkond, st seaduslik ja avalik võim.

Kodanikeühiskonna uurimis- ja arenduskeskuse (KU-AK) uuring 2001. aastast on pidanud kodanikeühiskonda demokraatliku riigivalitsemise ressursiks, sest see toimib pideva algatuste ja tagasiside kanalina – erinevalt institutsioonidest ei määra kodanikualgatuse kaalukust aga selle algatajate arvukus, vaid algatuse enda sisu ja seotus ühiskonnaliikmete eluliste huvidega. Nende selgitamise ja kaalumise vahend on avalik diskussioon.¹

Peamiseks probleemiks Eesti kunstiväljal tegutsevate kodanikeühenduste töös on väheine sekkumine kultuuripoliitilistesse küsimustesse: EKL küll tegeleb protsendi- ja loovisikuseadusega, kuid üldiselt tundub olevat levinud arvamus, et reaalne sekkumine kultuuripoliitikasse pole võimalik.

Järgnevast intervjuust kultuuriministeriumi asekancleri Piret Lindperega ilmneb,

et ministerium kasutab koostööks eelkõige väljakujunenud partnereid, kellest enamik asub Tallinnas.

Kaasarääkimise võimalus on seega ainult kõige suurematel, kunstivälja esindajate-na usaldusväärseiks arvatud organisatsioonidel. Tegelikuses on Eesti kunstimaastik aga palju mitmekesisem ning suurorganisatsioonide pime usaldamine on loonud olukorra, et osad neist ei peagi oma toimimise kriitilist peegeldamist enam oluliseks ja seda ei sunni tegema ka olemasolevad rahastusviisid. Meie ja nemad stiilis eristused pole selle tulemusena kuhugi kadunud, kuid väiksemad organi-

satsioonid kultuuriministeriumiga suhtlemise võimalikkusesse ei usugi.

Probleemid katusepakkujatega

Suurem osa Eesti kunstimaailma olulisematest rahastamiskeemidest on pärit esimesest iseseisvusajast või nõukogude ajast, erandiks on siin KKEK. Enamikke neist organisatsioonidest iseloomustab siiani juhihikeskus ja elitism. Mikko Lagerpetz on näinud sellises oligarhilises toimimisviisis organisatsiooni sisemisest loogikast tulenevat seaduspära – organisatsiooni administreerimisest on saanud omaette karjäärivõimalus, juhid integreeruvad ühiskonna juhtiva klassiga ning nende ja reaaliikmete vahele tekib ressurside, teadmiste ja identiteedi erinevusest koosnev kuristik.²

Koostööraskuse kandumine ainult n-õ katusorganisatsioonidele on problemaatiline. Kuigi ligi tuhandet liiget koondiv EKL on suurim kunstnike ühendus ning toimib ka ministeriumi aktiivse partnerina, pole suur osa kunstivälja aktiivsetest agentidest sellega seotud ega soovi seda oma ideede ja ettepanekute kommunikeerimise kanalina kasutada. Samast nähtusest kui “or-

¹ Vt Mikko Lagerpetz, Rein Ruutsoo, Erle Rikmann, Kodanikeühiskonna edendamise strateegiad Eestis: probleemid ja perspektiivid. KUAK 2001, lk 21.

Kunsti rahastamine aastatel 2007-2009

► miljonites kroonides

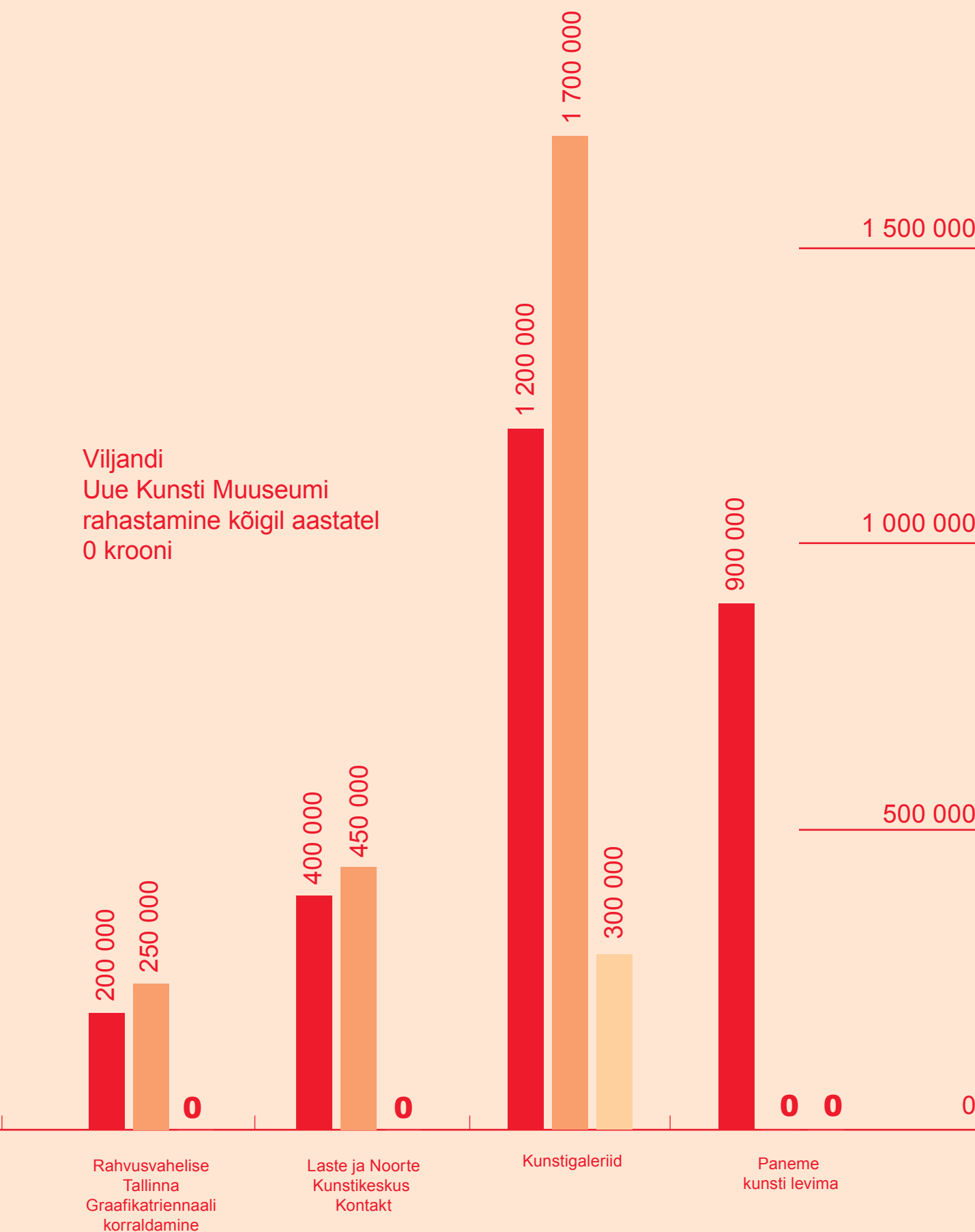
2 000 000

1 500 000

1 000 000

500 000

Viljandi
Uue Kunsti Muuseumi
rahastamine kõigil aastatel
0 krooni

ganisatsioonide pseudoelust” räägib järgnevatel lehekülgedel ilmuvas intervjuus ka kultuuriministeeriumi arendusosakonna nõunik Jorma Sarv, märkides, et “on teatud hulk inimesi, kes nime poolest justkui esindaks paljusid, kuid tegelikult räägivad enamikust mööda”. Võtmelise tähtsusega on tema arvates see, kuidas n-ö opositsioon oma sõnumeid edastab ehk missuguseid viise leiavad juhiga eriarvamusel olevad organisatsiooni liikmed või institutsiooni vastased avalikkusega suhtlemiseks, organisatsiooni toimimise eest vastutuse võtmiseks ja oluliste probleemide ühiskondlikusse agendasse sisestamiseks.

Kuid ka ministeeriumil tuleks leida viise väiksemate, n-ö rohujuuretasandi organisatsioonidega kontaktide loomiseks ning nende otsustusprotsessidesse lülitamiseks. Veel mõned “vabad toolid” kultuuripoliitika kujundamise juures, mille täidaksid MTÜ-de ja teiste ühenduste esindajad, tagaks suurema infovahetuse, kunstipoliitika parema maine ning sunniks suuremaid institutsioone oma positsiooni nimel rohkem pingutama. Teisalt võiksid oma kodanikupositsiooni julgemalt kasutada ka kunstiväljal tegutsejad – kui ei olda rahul, tuleb luua paremad, adekvaatsemad ning ühiskondlikele oludele vastavad struktuurid. Üks ühisalgatuste loomise ja kunstipoliitikasse sekumise kanalitest võiks olla Eesti Mittetulundusühingute ja Sihtasutuste Liit.

Kaasamine ja kunstiinstitutsioonid

Elitism on viinud institutsioonid selleni, et oma tegevusele tagasisidet ei oodatagi. Võib-olla ei osata seda küsida, kuid

” Elitism on viinud institutsioonid selleni, et oma tegevusele tagasisidet ei oodatagi.

kindlasti pole haprad institutsioonid kriitikaks valmis ning pidevalt “kotitud” kunstimaailma valulävi on madal. Hirmud, kasutamata ressursid ja ülekoormatud inimesed takistavad siiani kaasamist, avatud koostööd ja kommunikatsiooni noorema professionaalide põlvkonnaga. Institutsioonidel puudub ka adekvaatne pilt oma avalikust kuvandist ühiskonnas. Kaasamine võib olla ka poos. Võrdluseks: ka nõukaegsed institutsioonid olid üles ehitatud pidevale koosolekute, komisjonide ja resolutsioonide täitmise jadale, mille kohta on Raili Nugin oma uuringus Eesti kunstiinstitutsioonide elust 1990. aastate alguses märkinud: “mehhanismis osalemine andis inimestele turvatunde, kätteõpitud rollid on aga inimesi säästnud ärevusest ning institutsioonilise trauma tunnustamisest”.³ Probleemide allikaks võib olla ka see, et organisatsioonid pole oma ridadesse suutnud tuua piisaval hulgal noort verd, kes end organisatsiooniga samastaks. Paljud nooremad kunstnikud otsivad eneseteostuse võimalusi pigem institutsioonideväliselt. Samas võivad koostööst noorema põlvkonnaga, kellel eelarvamused puuduvad, välja kasvada ka ennast majanduslikult ära tasuvad projektid.

² Mikko Lagerspetz, Oligarhia raudne seadus Eesti kodanikeühiskonnas – Algatus, osalus, organisatsioonid. Koost: Erle Rikmann. AEF, 2007, lk 155.

³ Raili Nugin, Institutsioonide roll nõukogude kunstipoliitikas ning neist lahtirakendamise mõjud 1990. aastatel. – Acta Historica Tallinnensia 2004, nr 8, lk 69.

► Eesti Mittetulundusühingute ja Sihtasutuste Liit (EMSL) toimib 1996. aastast, eesmärgiga arendada ühistegevust mittetulundusühingute ja sihtasutuste vahel, seista liikmete ühiste huvide eest, rakendada ja tutvustada ühistegevuse häid tavasid, ning kaasata avalikkust ja liikmeid Eestis kodanikuühiskonna arendamisse.¹ EMSL-i kuulub kokku 108 organisatsiooni. Kultuurivaldkond on EMSL-is põhiliselt esindatud läbi harastuskultuuri seltside.

www.ngo.ee

Kogu info EMSL-i eemärkide, toimimise ja tegemise kohta. Ühendustele – koolitused, toetused, nõu ja abi. Eesti kodanikeühiskonna visioonidest, arendamisest, tehtud ja planeeritavatest sammudest sellealasel teadlikkuse tõstmisel. Kodanikeühiskonna alased uuringud aastatest 1999 – 2009. www.ngo.ee/kaasamine Kaasamise problemaatika erinevatest vaatenurkadest. Kaasamise hea tava, tehtud uuringud ja asjade seis.

www.osale.ee

Osalusveebis saad:

- esitada valitsusele ideid ja ettepanekuid
- koguda allkirju kodanikualgatuse toetuseks
- avaldada arvamust töös olevate eelnõude suhtes
- otsida õigusakte või strateegiadokumente

Väljavõtted intervjuust kultuuriministeeriumi kaunite kunstide alase asekanstleri

Piret Lindperega, 30.09.2009

Margaret Tali & Maarin Mürk

Kuna kasutamiseks olev raha hulk jaguneb eraldiste kogulõikes, tulevad mängu kultuuripoliitilised otsused. Püüame igal juhul säilitada jätkusuutlikena kolmanda sektori struktuure, mis on kultuuriministeeriumi partnereiks. Kunsti valdkonnas on nendeks Tallinna Kunstihoone Fond kui riigi esindusnäitusesaal ning Kaasaegse Kunsti Eesti Keskus kui valdkondlik infokeskus ja kultuuriekspordi koordineerija.

Kolmandaks väljundiks on osalemine Veneetsia kunstibinnaalil; samuti nagu arhitektuuris on üks prioriteete Veneetsia arhitektuuribinnaal. /.../

Komisjon kaalus tõsiselt, kui palju raha jätta ühte programmi ja kui palju teise. See oli kunstipoliitiline otsus.

Riigi prioriteetideks kultuuriekspordi kõrval on traditsioonidega rahvusvaheliste kunstisündmuste toetamine (2009. aastal oli selleks Tallinna Rakendus Kunsti Triennaal), mis teenib samuti rahvusvahelise kultuurisuhtluse huve ning elujõuliste algatuste (Plektrum, Disainiöö) jätkusuutlikkust.

Kuna riiklike kunstimuuseumide eelarved on samuti kärbitud suhteliselt kriitilise piirini, peab riik tagama näitustegevuse võimaluse ka kõige raskemal ajal. Suuremate väliskunsti esitlevate projektide jaoks on lisarahastust saanud ka Kunstihoone. /.../

Eelarvekärbetest tulenev ja järjest selgemaks muutuv tendents – suundumine projekti põhiselt rahastamiselt struktuuride toetamisele – on iseenesest ka ehk loogiline ja põhjendatud, arvestades riikliku rahastamise teise toe ja kõige

väärtuslikuma allika, Kultuurkapitali olemasolu. /.../

Kultuuriekspordi alaste projektide läbiviimisel otsime võimalusi kombineeritud rahastamiseks, milles suur abi on ministeeriumi välissuhete osakonna poolt menetletavast programmist “Eesti kultuur maailmas”. /.../

Igapäevased suhtluspartnereid on: Eesti Kunstimuuseum oma filiaalidega, kes on ju otsestelt ministeeriumiga seotud nii eelarve kujunemise kui täitmise vältel; Eesti Kunstnike Liit ja Eesti Disainerite Liit (kultuuriministeerium rahastab loomeliite loovisikute ja loomeliitude seaduse kaudu); Kaasaegse Kunsti Eesti Keskus ja Eesti Kunstiakadeemia; Eesti Instituut nagu ka KUNST.EE on SA Kultuurileht väljaandena meie rõõm ja mure. Majandus- ja kommunikatsiooniministeeriumiga toimub koostöö nii loomemajanduse alal (siinkohal on küll kultuuriministeerium kaasatav, sest vahendid on Ettevõtlike Arendamise Sihtasutusel (EAS)) kui disaini arengukava küsimustes, haridus- ja teadusministeeriumiga tahaks arendada konstruktiivsemat koostööd mitteformaalse kunstihariduse ja õppekavade sünergia teemadel.

Positiivne algatus on praegu osalusveebist leitav protsendiseaduse arutelul. Mis on olnud esimesed vastukajad ja kuidas te planeerite osalusveebi tulemusi kasutada?

Protsendiprintsiibi rakendamiseks on Eesti ühiskonnas ja ka kultuuriministeeriumis palju aastaid räägitud. 2007. aastal moodustunud valitsuskooalitsiooni programmis sai see

ühe kultuuripoliitika punktina ka fikseeritud. 2009. aasta septembris valminud eelnõu, mille kohaselt protsendipõhimõtet rakendatakse läbi riigihangete seaduse ning avalikus kasutuses oleva hoone projekteerimise etapis korraldatakse ideekonkurss sobiva kunstilise lahenduse leidmiseks, tekitas võtmeministeeriumides, eriti aga omavalitsustes tõrke. Vähemalt on nüüd ettepanek riiklikul tasandil teadvustatud ja seda päriselt ignoreerida ei saa. Lääneriikides pole ju enamasti protsendipõhimõtte fikseeritud üleriigiliste seadustena, vaid see on aastakümnete jooksul kujunenud hea tava, mis on lõpuks muutunud regulatsioonideks. Aga õhukeses Eestis (ma ei pea silma niivõrd õhukest riiki kuivõrd kultuurikihti) on oluline kusagilt peale hakata. /.../

Kultuuriministeeriumi poolt oli protsendiseadus tõepoolest esimene sisend osalusveebi (www.osale.ee), kuhu ministeeriumid esitavad eelnõud avalikuks aruteluks ja arvamuste avaldamiseks. Riigikantselei poolt on see portaalkena algatus ja on märksa kainem-asjalikum kui varasemad sellelaadsed üritused.

Eelnõule laekus üks kommentaar, toetav ja asjalik: Eesti Kujurite Ühenduse liikmelt ehk koostööpartnerilt. Ilmselt on nii osalusveebil kui kodanikualgatusel veel arenguruumi.

Kas rahade vähenemine on tekitanud ministeeriumis küsimusi rahastamise korralduse muutmise kohta?

On. Eelarve vähenemise tingimustes on paraku kahtluse alla seatud küsimus kolmanda sektori institutsioonide rahas-

” Lääneriikides pole ju enamasti protsendipõhimõtte fikseeritud üleriigiliste seadustena, vaid see on aastakümnete jooksul kujunenud hea tava, mis on lõpuks muutunud regulatsioonideks.

tamisest ja programmide säilimisest tervikuna. Seni oleme korduvate nõu- ja arupidamiste tulemusena jõudnud ministeeriumi juhtkonnaga siiski ühisele arvamusele, et rahvuskuultuuriliselt olulisi nähtusi tuleb toetada sõltumata omandivormist. Loodame seda positsiooni säilitada ka keerulistel lähiaastatel.

Kas kunstinõuniku ametikoht on plaanis tulevikus taastada?

Kunstinõuniku ametikoht ei ole kaotatud, vaid on pärast kunstinõuniku Helene Tedre suundumist Moskvasse kultuuriatašeeks ning seoses ministeeriumi personalikulude kärbetega praegu täitmata.

Kardan, et paraku ei ole kohta võimalik täita ilmselt ka 2010. aastal, kuid igal juhul on see tühimik ajutine. Kunst on teiste valdkondadega võrdväärne.

Väljavõtted intervjuust kultuuriministeeriumi arendusosakonna nõuniku

Jorma Sarvega, 28.09.2009

Margaret Tali & Maarin Mürk

Kui rääkida kaasamisest, siis kuidas kultuuriministeerium kaasamist defineerib?

Kui minult on küsitud, kas kultuuriministeerium kaasab otsuste tegemisse valdkonna esindajaid, olen alati mõelnud, kuidas saakski teisiti olla. Ma ja osakondade struktuur koosneb sageli ühest või kahest inimesest, kuid ükski otsus ei leiaks heakskiitu, kui selle algatuse taga oleks vaid üks inimene. /.../ Ministeeriumi töövaldkondades on terve hulk töörühmi ja nõukodasid, mille liikmetega püüame pidevalt suhelda ja päevakajalisi probleeme arutada.

Kaasamise vormid sõltuvad sageli ka sellest, milline on valdkonnas endas välja kujunenud traditsioon. Me pole loonud mingit uut üldist standardit. Valdkonnad on ju erineva suurusega ja kindlasti toimivad seal sees tegutsevad katusorganisatsioonid mõnevõrra erineva loogikaga. Eesmärk on see, et suhtlus toimuks võimalikult konkreetse ja selge väljundi kaudu. /.../

Kas te oskate välja tuua, mis valdkondades toimub kaasamist rohkem? Kuidas see valdkonniti jaguneb?

Mul on sellele raske vastata, sest ma ei ole kursis kõigi kokkulepetega, mis nõunikel oma valdkonna organisatsioonidega suhtlemisel on. Aga ma pööraks selle küsimuse teistpidi. Kas meieni on jõudnud otsust kriitikat selle kohta, et seda on liiga vähe? Mul ei tule hetkel sellelaadset probleemi meelde. Eriarvamusi on ikka, aga ma mõtlen, kas on olnud olukorda, kus mõni organisatsioon kritiseeriks kultuuriministeeriumi tagatubades toimetamise pärast. Jah, viima-

” Kultuuriministeerium on viimasel ajal pidanud oma rahastaja rolli kokku tõmbama – programmid on vähenenud, eelarve kärpete sunnil on mitmed head algatused, mis vahepeal said tuule tiibadesse, lõppenud.

sel ajal on muidugi meediast läbi käinud muuseumide teema – siin on tõepoolest teguriks nii kaasamise korraldamisega seotud otsused kui ka möödarääkimine. Selliseid juhusid tuleb meil ka ette, kuid see on pigem erand kui reegel. /.../ Kultuuriministeerium on viimasel ajal pidanud oma rahastaja rolli kokku tõmbama – programmid on vähenenud, eelarve kärpete sunnil on mitmed head algatused, mis vahepeal said tuule tiibadesse, lõppenud. Kuna on tulnud teha karne otsuseid, ja on teatud, et nendest pole pääsu, pole olnud ehk võimalik alati detailidesse minna.

Nii et neid detaile ei arutatud siis?

Neid arutati kindlasti, kuid rahade vähenemine on toimunud järsult ja äkitsi. Kui keegi kultuurivaldkonnast ütleks, et rahastuse vähenemine tuli talle täiesti ootamatult, siis ei saa see ümberringi toimuvat arvestades ilmselt päris tõsi olla. Oli palju otsuseid, mida tuli kiiresti teha ning nagu kõikjal on välja öeldud, olid need väga valusad otsused. Ükski ministeerium ei saa kiidelda, et ta oleks tohutult võitnud. Raha on selles ahelas lihtsalt nii olulisel kohal. Oleks võlts teha nägu, et kõik on läinud valutult.

Kas võib siis öelda, et majanduslanguse tulekuga jäi kaasamine hetkeks tahaplaanile?

See ei saa jääda tahaplaanile, kuid üks kaasamise võtmeteguritest on aeg. Kõik hästi läbimõeldud otsused võtavad aega. Ametnikul on lihtne öelda, et kujundage seisukoht kolme nädala jooksul – organisatsioon teemaga igapäevaselt tegelevale ametnikule võib see tun-

duda lihtsa ülesandena. Väljapoolest vaadates võib kolm nädalat olla liiga lühike aeg, et ennast kõikide vajalike arengutega, kalkulatsiooniga, õigusliku kontekstiga jms-ga kurssi viia. Muudatused, millest me enne rääkisime, on kõigil värskest meeles. Kõik toimus sellises mudelis, et oodati teatud prognoose, majandusnäitajad läksid koguaeg halvemaks ja lõpuks tehti otsuseid nii, et seisti oma valdkonna eest nii palju kui võimalik. Üldjoontes said kõik ju aru, et vahendeid jääb palju vähemaks. Aega, et hakata kõike detailselt läbi rääkima, lihtsalt ei jätkunud.

Mul on paremgi näide riikliku planeerimise kohta. Kui te mäletate, siis ministeeriumid esitasid oma arengukavad ilma finantsplaanideta. See tähendab, et ametnikud kobasid samamoodi pimeduses. Ma loodan, et see olukord, kus me praegu oleme, jääb erandlikuks ja asjad mõne aja pärast normaliseeruvad. Loomulikult tuli tehtud otsustele ka palju kriitikat, me tunnistasime seda.

Kui lähtuda iga valdkonna senisest praktikast, siis kas te soovitate neile midagi? Kas te jälgite näiteks iga valdkonna senist tööd ja siis soovitate neile mingeid paremaid kaasamise taktikaid? Kui palju te valdkonniti sekkute, püüate mõjutada?

Siin on kaks poolt: üks on see, et püüame nõu anda tegevuste juures, mida inimesed oma töös vajavad. Näiteks, kui saame teada, et mõnes valdkonnas algab arengukava koostamine, uurime vastavalt ametnikult, kuidas neil plaanid tehtud on, kuidas nad on teinud seda varem ja kuidas plaani-

¹ Vt EMSL-i põhikirja, <http://www.ngo.ee/81>.

vad teha seda nüüd. /.../ Kaasamine peab olema õigesti suhestatud, vastasel juhul saab sellest formaalsus – selline asi tekitab loomulikult ainult eitust ja järgmine kord ei tule sellise kutse peale keegi kohale.

Koolitustega on kaasamise panustanud ka riigikantselei: Euroopa Liidu rahade toel korraldatakse tasuta koolitusi, kus arutatakse, kuidas partneritega suhelda. Milline üldise on protsessi loogika, mis on asja mõte, mis on plussid – sest on ka miinuseid.

Millised oleksid kaasamisprotsessi miinused?

Näilise kaasamise jutuga pole midagi peale hakata. Näiteks, kui mingite asjaolude kokkulangemisel on olukord arenenud sellisesse faasi, kus sisuline kaasamine pole enam võimalik, aga tahetakse ikkagi “õigesti” teha: kas siis on mõtet inimesi tülitada, rõõvida neilt hulk aega ja palju tööd ning siis pärast öelda, et täname, aga siiski ei tulnud välja?

Ka partnerid vajavad koolitust, et mõista, kuidas on tegelikult võimalik kaasa aidata. /.../ Me oleme püüdnud “tõlkida” arengukavad kantseliidivabasse keelde, kuid partnerid peavad aru saama, milliste kanalite kaudu on neil kõige tulemuslikum otsustamises osaleda: millise detailsuse astmega võiks mõni ettepanek olla, milliseid kontekstist sõltuvaid põhimõtteid peab järgima, rahastamine, seadusandlusest tulenevad printsiibid, kõik see. Koolitamiseruumi nii ametnikele kui partneritele jagub.

Kui meil kahekesi tekiks kultuuriministeeriumi kunstipoliitikat puudutav idee, kuhu me sellega peaksime pöörduma?

Te peaksite valima kõige otsustarbekama viisi oma sõnumi edastamiseks. Näiteks, võib-olla te leiate, et teie valdkonnas on mõni esindusorganisatsioon, kes on nõus teie idee läbi mõtlema ja seda paremaks ja tugevamaks tegema. Kahe inimese mandaadist võib nii saada mitmesaja inimese ühine mõte. Samas on Eesti ametkonnad kultuuri vallas küll väga avatud, siin on kindlasti käidud ja käiakse ka edaspidi otse valdkonnaga tegelevatele inimestele oma ideid pakkumas. Meie esimene küsimus on: missugune on selle probleemi valdkonnasisene aktuaalsus, kas see on juhuslik Suur-Karja tänava nurgal tekkinud idee, või on see põhjalikuma kaalumise tulemus. Ma ei ole ise küll iga valdkonnaga suhtlemise pisiasjadega kursis, kuid ma väga loodan, et katusorganisatsioonid, kellega ministeerium suhtleb, oma sisu välja kannavad.

See on ka kaasamise üks nõrku kohti – võib tekkida olukord, kus organisatsioon hakkab elama mingit pseudoelu. Võib juhtuda, et teatud hulk inimesi, kes justkui nime ja mandaadi poolest esindavad väga paljusid, räägivad tegelikult enamikust mööda. Sellises olukorras on riik, kes peaks otsuseid vastu võtma, väga rumalas seisus. Seda tuleb vahel ette, et võib tunnetada, et opositsioon on hästi kihiliseks jagunenud ja organisatsiooni sees on palju eriarvamusi olevaid inimesi.

Kuidas kultuuriministeerium oma tegevuse kohta tagasisidet saab?

Me oleme teinud viimasel ajal ühe kommunikatsiooniauditi ehk siis küsitleti teatud hul-

” Võib juhtuda, et teatud hulk inimesi, kes justkui nime ja mandaadi poolest esindavad väga paljusid, räägivad tegelikult enamikust mööda.

ka kultuurivaldkonna inimesi. See on päris põhjalik raport, kust tuli väga olulist informatsiooni. Meie jaoks oli seal üllatusi, millest mitte kõik ei olnud positiivsed. On normaalne, et asutus näeb ennast seestpoolt teistsugusena ja selleks tulebki organisatsiooni arendusega tegeleda. Meil ei ole partnerpäevade traditsiooni nagu paaril teisel ministeeriumil. Päris hästi toimiv algatus on näiteks majandusministeeriumil – kord aastas kogutakse kokku kõik organisatsioonid, keda nähakse oma partneritena. Meie pole seda teinud.

Miks?

Jah, ma ise mõtlen ka selle peale. Me usaldame siin majas töötavaid ja oma valdkonna eest vastutavaid professionaale. Ühest küljest on partnerpäevad väga tore mõte, teisest küljest on see tore mõte ainult siis, kui ta on sisukas. Ma tahaks uskuda, et kultuurivaldkonnas toimub pidev diskussioon, nii et ei ole vaja pidevalt rõhutada: teie olete ka tähtsad, teie arvamust tuleb ka kuulata. Ma arvan, et see käib algusest peale asja juurde. See ei tähenda muidugi, et ei peaks olema selliseid päevi, kus mingi kitsama teema raames nõu küsida ja arutada. /.../

Kuna kultuuriministeerium suunab kõigist ministeeriumitest kõige rohkem raha kolmandasse sektorisse, siis ma leian, et vahel on kriitikat olnud isegi liiga vähe. Kõik saab alguse väikesest sädemest. Mugavus on kõigi vaenlane. Kriis muidugi mugavust ei salli, nii et eks ka see teeb omad korrektuurid.

Galeriiprogrammi juhtum

Margaret Tali & Maarin Mürk

Järgnevalt avaldame kirjavahe- tuse, mille algatas kultuurimi- nisteeriumi galeriiprogrammi sulgemine. Markus Toompere (Tartu Kunstnike Liidu galerist – toim) ja Bruno Kadaki (Tartu Kunstnike Liidu juhatuse esi- mees – toim) poolt kultuurimi- nister Laine Jänesele adresseeritud kirjale palusime kultuuri- ministeeriumist asekantsleri kommentaari. Teemat on eel- nevalt lühidalt käsitlenud Va- hur Koorits Postimehes, kuid kuna artikli ilmumise ajal oli nii meedia kui kunstiväli hõi-

vatud nn kuldsõduri juhtumi- ga, jäi artikkel suurema tähe- lepanuta ning teema edasi- se arenduseta. Paljud galeriid kuulsid vastu võetud otsusest alles siis, kui ajakirjanik neilt kommentaari palus, ning olid loomulikult äärmiselt pettu- nud, et kultuuriministeerium eelistab “selja taga /.../ suuri- mat ja privilegeeritumat or- ganisatsiooni”, nagu märgib samas artiklis Rael Artel (sõl- tumatu kuraator ja Rael Ar- tel Gallery: Non-Profit Project Space'i koordinaator – toim).

Galeriiprogrammi sulgemi- se otsusega saatis kultuurimi- nisteerium välja sõnumi, mil- le järgi neil väljaspool EKL-i ja Tallinna kesklinna “tun- tud koostööpartnereid” pole. Ametlikule detsentraliseeri- mise põhimõttele vaatamata töötab reaalne kultuuripoliitika sellele vastu. Ministeeriu- mi maine väljaspool Tallinnas asuvaid suuremaid institut- sioone, on problemaatiline, na- gu osutab järgnevatel lehekül- gedel ka Karol Kallas oma nn Pärnu näitel põhinevas loos.

Tartu Kunstimaja galeristi Markus Toompere ja Tartu Kunstnike Liidu juhatuse esimehe Bruno Kadaki dateerimata kiri, mis jõudis kultuuriministeeriumisse 6.07.2009

(kirjaviis muutmata – toim):

Lp kultuuriminister Laine Jänes

Käesolevaga teeme kultuuri- ministeeriumile ettepaneku koondada galeriide toetused ühe institutsiooni alla ja väl- ja töötada õiglasel kriteeriu- mid nende jagamiseks. Kind- lasti tasub arvesse võtta galerii- de pindala, külastatavust, näi- tuste hulka ja galeriide staatust (non-profit, osaliselt non-profit või kommerts).

Ettepanek on tingitud probleemidest, mis on tekkinud seoses programmi “Kunstiga- leriid” kinniseks kuulutamise- ga. 23.12. 2008 ilmus kultuuri- ministeeriumi kodulehel teade 2009. aasta programmi- de kohta. Selles loetelus ei ol- nud enam programmi “Kunsti- galeriid”. Telefonivestluses Piret Lindperega, asekantsleriga kaunite kunstide alal, selgita- ti, et antud programmi 2009. aastal ei tulegi. 2009. aasta al- guses selgus, et programm “Kunstigaleriid” raames ava- likku taotlusvooru ei toimu. Ministeerium ei väljastanud,

mis alustel selline korraldus tehti. Samuti ei avalikustatud, mis alustel ja milliseid asutu- si suletud otsustusvooru vali- takse. 31. märts 2009 käskkir- jaga selgus, et sellest program- mist eraldati toetust ainult Ees- ti Kunstnike Liidu galeriidele (tegemist on galeriidega, mis küsivad kunstnikelt renti). Sel- le eralduse jaoks moodustati vastavalt kultuuriministri 4. märtsil avaldatud käskkirjaga nr 74 komisjon, kus oli viis lii- get, kellest kolm kuulusid Ees- ti Kunstnike Liitu. Muret teki- tab antud situatsioonis see, et moodustati huvide konfliktis komisjon (võttes aluseks OECD huvide konflikti käsiraamatu). Veelgi enam häämmastab Piret Lindpere kommentaar Posti- mehele (13.05.2009), kus ta antud käitumisviisi pidas vastu- tustundlikuks. Leiame, et sa- laja ja huvide konfliktis tehtud otsustes pole midagi vastutus- tundlikku.

Probleemi teine aspekt tu- leneb situatsioonist, et puudu- vad summad soovitati taotleda Eesti Kultuurkapitalist. Sellega kaasneb galeriide kindluse ka- dumine ja pikaajaliste planeer- ingute tegemise võimatus, ku-

na kultuurkapital eraldab toe- tusi neli korda aastas ning eral- datud summad varieeruvad.

Oleme veendunud, et Ees- ti kultuuri jätkusuutlikuks arenguks on vajalikud galeriid ka väljaspool Tallinnat ja loo- dame, et praegune feivorism asendatakse kaalutletud ja põhjendatud otsustega. Prae- gune olukord on viinud Tartus kolme galerii (Tartu Kunstima- ja, Y-galerii, Tartu Lastekunsti- kooli galerii) sulgemiseni vä- hemalt juulikuuks. Paraku on tendentsid Eesti Kultuurkapi- tali poolt hirmutavad ja tulevi- ku osas puudub kindlus.

Usume, et meie ettepanek galeriide toetussüsteemi muut- miseks on põhjendatud ja aitab avalikes huvides tegutsevate galeriidel kindlamalt oma rolli täita. Samuti tagab see kultuuri loojate vaba eneseväljenduse ning oma loominguga eks- poneerimise võimaluse võrd- setel alustel kogu Eestis.

Lugupidamisega,

Tartu Kunstnike Liidu galerist Markus Toompere

Tartu Kunstnike Liidu juhatuse esimeese Bruno Kadak

¹ Vahur Koorits, Väikegaleriid jäeti salaja toetusest ilma. – Postimees 13.05.2009.

² <https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=76129>

³ Vt <http://www.kul.ee/index.php?news=5400&path=0x5x122>

Asekantsler Piret Lindpere vastus

(kirjaviis muutmata – toim):

Aitäh tähelepanu ja ettepanekute eest kultuuriministeeriumi programmi “Kunstigaleriid” korraldamise küsimuses.

Toetusprogramm kunstigaleriidele asutati 2005. aastal seoses Kunstiaasta 2005 läbiviimisega. Programm seadis eesmärgiks toetada non profit näitustegevust ning võimaldada kunstnikele galeriipinna rendivaba või soodusrendiga kasutamist. Leian, et see programm (mille kohta on välja töötatud ka taotlemise tingimused ning mis eeldab galeriidelt põhjaliku eelarve, sisulise ülevaate ja vastava aruandluse esitamist) on kunstitoetuste süsteemi hästitoimiv lahendus. Selle veendumuse ajal kujunes ka programmi eelarve tõusvas joones:

2006 – 1,0 milj kr

2007 – 1,2 milj kr

2008 – 1,7 milj kr

Paraku kujunes 2009. aasta riigieelarve negatiivseks ja kunstivaldkondade programmitoetuste vähendamise tulemusena kahanes programmi “Kunstigaleriid” rahastus käesoleva aasta alguseks praktiliselt olematuks. Õigemini sai eesmärgiks programmi teoreetiline säilitamine lootuses paremale tulevikule, sest programmi katkemise korral on riigieelarve jäikust arvestades selle taastamine märksa vaevalisem.

Programmi eelarve kujunemine 2009:

2009 – 0,3 milj

2010 – 0,27 milj (kinnitamata eelarve)

Kui 2008. aastal oli taotlejaid ligi 30, taotletav kogusumma ligi 4 milj krooni (osa-

liselt sai rahuldatud 24 taotlust) ja keskmine toetuse suurus oli 60 000 krooni, siis sel aastal avalikku taotlusvooru ei toimunud.

Miks? Sel poleks lihtsalt olnud mõtet olukorras, kus keskmiseks toetussummaks oleks napilt 11 000 krooni galerii kohta. Selle aasta eelarvest (mille nii ootamatut langust ette ju ei osanud näha) püüdsime säilitada Eesti Kunstnike Liidu non-profit galeriitegevuse jätkusuutlikkust 2008. aastaga võrreldes ca 50%-lise toetuse näol (2008. aastal oli kunstnike liidu galeriide toetus 530 000 krooni, moodustades ka siis märkimisväärse osa programmi eraldistest).

Täpselt samuti ei kuulutatud välja veel mitme ministeeriumi programmi, mille rahastamine sedavõrd langes, et programmi polnud võimalik menetleda. Kunstigaleriide programm ei kujuta erandit ning ei ole mingil moel vastuolus ministeeriumi toetuste süsteemiga.

Leiate huvide konflikti kunstitoetuste jaotamise komisjonist põhjusel, et viiest komisjoni liikmest kolm on Eesti Kunstnike Liidu liikmed. Sooviksin tähelepanu juhtida kultuuriministeeriumi kunstide osakonna spetsiifikale: komisjonide töösse kaasatakse alati ja kaasatakse ka edaspidi vastava kunstivaldkonna spetsialistid. Samavõrra on loogiline, et kunstivaldkonna asjatundjad kuuluvad erialaliitu. Oleks mitte üksnes kummaline vaid ka väär, kui valdkonda puudutavaid otsuseid teeksid kunstist eemalseisvad isikud.

Kuidas 2010. aastal (loodevastasti) eelarves olevat 270 000 krooni programmi huvides kasutada, ei oska enne eelarve kinnitamist öelda, kuid paraku seisame vastamisi tõsiasjaga: kui pole raha, pole ka midagi jaotada.

Kuna riigi kohustus on üleväl hoida oma valitsemisala asutusi (st riigiasutusi) ning rahvuskultuuriliselt olulisi institutsioone ja kultuurinähtusi, siis paraku satuvad kõige suurema löögi alla kolmanda sektori tegevused. Kuna püüame säilitada oluliste kolmanda sektori katusorganisatsioonide ja ministeeriumiga lepingulistest suhetes olnud struktuuride funktsioonid, siis toetusprogrammide osas ongi paraku ainus vastutustundlik käitumine see, kui säilitame programmidele kasvõi minimaalsed vahendid ning tagame võimalused kunstnike liidule, kes koondab ligi tuhandet liiget ja võimaldab praegu oma neljas galeriis anda ilma rendita või minimaalse rendihinnaga näitusepindu – ehk püüame vältida olukorda, kus pikaajalises perspektiivis langeks professionaalsete kunstinäituste arv ja tase.

Nii soovitame jätkuvalt galeriidele pöörduda teise riigieelarvelise toetusallika, kultuurkapitali kujutava- ja rakendus- ja kunstisihthetkapitali poole. Märkite õigesti, et sellega “kaasneb galeriide kindluse kadumine ja pikaajaliste planeeringute tegemise võimatus, kuna kultuurkapital eraldab neli korda aastas toetusi ning summad varieeruvad”. Paraku olukorras, kus eelarveline kindlustunne ja pikaajaliste planeeringute tegemise võimalus puudub kogu riigil, ei ole võimalik kindlustunnet hoida ka kunstigaleriide puhul, ükskõik kui oluliseks me selle jätkusuutlikkust ja võimalikult laia regionaalset haaret ka peame. Selles, et kultuuriministeeriumi eesmärk kattub teie sooviga tagada loojate vaba enes väljendus ning oma loomingu vaba eksponeerimisvõimalus kogu Eestis, ei maksa teil kahelda.

”

Oleks mitte üksnes kummaline vaid ka väär, kui valdkonda puudutavaid otsuseid teeksid kunstist eemalseisvad isikud.

Kuidas nad tapsid Tallinna-välise profikunsti

Karol Kallas, Delfi toimetaja, kunstikriitik ja kuraator

“Aitäh” kultuuriministeeriumile, riigikogu kultuurikomisjonile ja riigikogule 18. juunil 2009. aastal ilma sisulise aruteluta vastu võetud loovisikute ja loomeliitude muutmise seaduse eest, mis välistab professionaalsete Tallinna-välise loomeliitude tekke!

Enne 18. juunit seisis loovisikute ja loomeliitude seaduse viienda paragrahvi teises lõigus, et üks loomeliit võib hõlmata ühte või mitut loomeala. Seadusemuudatusega kehtestati, et loomeliit saab olla vaid ühte loomeala koondav üksus ehk loovisikute staatuse määratlemise varjus pisteti eelnõusse säte, mis küll säilitab olemasolevate loomeliitude status quo, kuid välistab sisuliselt uute, regionaalsete üksuste tekke.

Viimastel aastatel on palju arutatud teemal, milline peaks olema loovisiku staatus riigi silmis. Kuna ühe kunstinimese loomingulist panust ühiskondlike väärtuste taastootmisprotsessis ei anna (alati) mõõta konkreetsete tükki-dena, on olukorda seaduse silmis käsitletud erijuhtumina ja meil on loovisikute ja loomeliitude seadus. Seadus määratleb loovisiku positsiooni ja muuhulgas tagab loomeliitudele tegetsemiseks ühe liikme kohta teatud rahavoo.

19. aprillil anti esimesed allkirjad Pärnu loomeliidu asutamise dokumendile. Eesmärgiks oli (ja on siiani) luua Pärnus professionaalsete loomeinimeste liit. Liidu loomise mõtte algataja oli helilooja ja dirigent Andrus Kallastu ning

algatusega ühinesid mitmed tuntud kultuuri-pärnakad nagu Kivisildnik, Al Paldrok, Mari Kartau ja teised.

Arvestades seda, et tollel hetkel võisid ühte loomeliitu kuuluda mitme valdkonna esindajaid, oli viiekümne Pärnus või Pärnu lähistel elava kirjaniku, maalikunstniku, skulptori, arhitekti jne kokkusaamine reaalne eesmärk. Siis aga tegi Andrus Kallastu vea ja hakkas kultuuriministeeriumi ametnikega konsulteerima, kuidas ja mida ühe loomeliidu loomise juures võiks paremini teha. See omakorda käivitas kultuuriministeeriumis protsessi, et eelnõusse, mis seni tegeles vaid loovisiku staatuse täpsustamisega, tekkis eelpoolnimetatud muudatus.

Lugedes seadusemuudatuse eelnõu koostanud kultuuriministeeriumi õigusosakonna juhataja Liina Urboja ja Piret

Lindpere, kultuuriministeeriumi asekancleri kaunite kunstide alal, seletuskirja, mõjub antud “ühe valdkonna esindaja” täpsustus muudatuse mõtte kontekstist väljarebituna.

Sätte muutmiseks toodud põhjendus, et säte “peaks välistama fiktiivsete loomeliitude tekkimise võimaluse, milles on esindatud mitu loomeala, et saada kokku seaduses nõutud liikmete miinimumarv 50 liiget ja need liikmed oleksid valdavalt samal ajal loomeliitude liikmed”, on pehmelt öeldes vastuoluline, kuna samal ajal võimaldab loovisikute ja loomeliitude seaduse teise paragrahvi teine punkt loovisikul kuuluda samal ajal mitmesse loomeliitu.

Lisaks võiks seadusepõjala täpsustuse peale veel küsida, mida teevad kunstnike liidu kunstiteadlased, kirjani-ke liidus tõlkijad ja heliloojate liidus näiteks muusika-teadlased? Jah, Pärnu loomeliitu luues mõeldi ka riigipoolse toetuse kaasamisele Pärnu kultuurielu hüvanguks. Riigi eesmärk peaks ju olema, et kultuurielu oleks võimalikult korrastatud ja kultuuriinimesed määratletud. Nii nagu äri-mehe seaduslikuks väljundiks on OÜ või AS, võiks teoreetiliselt üks professionaalse haridusega ja/või ennast tõestanud loovisik kuuluda ka loomeliitu. Ärimaailma paralleele võttes oleks aga jaber ja riigi seisukohast kahjulik, kui kõik ettevõteted peaks registreerima Tallinnas. Kultuurimaailmas on see aga täna paratamatus.

Väljavõte intervjuust Al Paldroki (AP) ja Mari Kartauga (MK) :

Kui palju puutute oma tegevuses kokku avaliku võimuga? Kui palju sellest sõltute?

AP: Kui palju hakata suhtlema, siis küll ahistab. Siin on mõned näited, kes tegid kursuseid linnavalitsuse inimestele ja pidevalt proovisid suhelda, said neilt raha, sõpruslinnades esineda jms, aga nüüd on need organisatsioonid kõik Pärnust kadunud. Tundub, et liigne läbikäimine muteerib.

MK: Sa hakkad oma tegevust liialt painutama nende järgi.

AP: Ja siis ei hinnata seda enam ka sealtpoolt (linna poolt – toim). Oma asja peab tegema ikka nii, nagu sa ise arvad.

¹ Vt http://www.riigikogu.ee/page=en_vade&op=ems&eid=640507&u=20090606123142

² Juuli, 2007 Pärnus. Üleskirjutus Maarin Mürgi valduses.

3. Fookuses on riiklikult rahastatud

kunstiinstitutsioonid

Intervjuu Tallinna Kunstihoone juhataja Harry Liivrannaga,

29.10.2009

Margaret Tali & Maarin Mürk

Kas Kunstihoonel on konkreetne plaan hakata välja andma Kunstihoone toimetisi?

See plaan eksisteerib praegu minu peas. Loomulikult olen kolleegidele Reet Varblasele, Anders Härmile ja Sigrid Saarepile sellest rääkinud ning vastuväiteid pole kuulnud. Selline trükis oleks minu meelest erakordselt vajalik. Sellest ei piisa, kui me kord paari aasta jooksul oma kogusid publiku ees "tuulutame" ja siis need fondi tagasi saadame. Inimese nägemismälu on lühike, sellest tulenevalt ongi meil vaja tegeleda oma kogude kirjasõnas tutvustamisega.

Mida muuseumlikkuse aspekt Kunstihoone tegevuses veel tähendab?

See tähendab ka Kunstihoone ajalooa seotud konverentside korraldamist. Nõukogude Eesti modernism, kuid ka tollane traditsioonilisem kunst, vajab kindlasti uutest teoreetilistest vaatepunktidest ümber mõtestamist, uute metatähenduste välja toomist nii tollases ühiskonnas kui ka rahvusvahelisse konteksti asetamist. On vaja kutsuda siia väliskuraatoreid, kes ei tea meie kunstiajaloo enamasti midagi, aga kes võiksid meie kollektsoonidega väga huvitavalt töötada, korraldades huvitava kooslusega näitusi ja andes töödele senisest erinevaid tähendusi. Olen sellest mõttest rääkinud muuhulgas Wolfgang Tillmansiga, kellele väga huvitav vastav projekt teostus Stedelijki ajutises ma-

” On vaja kutsuda siia väliskuraatoreid, kes ei tea meie kunstiajaloo enamasti midagi, aga kes võiksid meie kollektsoonidega väga huvitavalt töötada, korraldades huvitava kooslusega näitusi ja andes töödele senisest erinevaid tähendusi.

jas Amsterdams. Tillmans oli palutud looma Hollandi avangardi märgiliste tööde najal täiesti uut kooslust, liites sinna anda töid. Tulemuseks oli erakordselt huvitav dialoog ja muutus ka Tillmans enda tööde tähendus.

Kunstihoone institutsionaalse ajalooa tegelemine on siiani piirdunud peamiselt 1991. aastal alanud perioodiga või maja ehituslooga. Puudu on näiteks mentaliteediajaloolisest või kunstipoliitilisest perspektiivist tehtud uurimustest nii varasemast kui uuemast ajast: külalisraamatute tõlgendused, müürilehtede korporatiivse esteetika muutumised, näitusepoliitika analüüsid, kasvõi võrdluses omaaegse ENSV Riikliku Kunstimuuseumiga. Üksiktööde stiil kriitiline analüüs. 75 aastat aktiivset tegutsemist, mida ei katkestanud erinevad riigikorrad ega Teine maailmasõda, on samuti põhjus ühe olulise institutsiooni akadeemilise uurimuse kaante vahele panemiseks. Et Kunstihoonel on juba kogu, käivitasin eelmisel aastal väga isikliku projekti selle täiendamiseks. Kollektiooni jätkamise nimel tellisin töid eelkõige kunstnikelt, kelle loomingu juba kogus on. See oli ideoloogiline valik ja samas paratamatult eklektiline, teatud mõttes juhuslik, aga täpselt sama juhuslik nagu mõne kunstniku olemasolu meie kogus. Ent ka üksiktöö võib olla erakordne. Usun, et valikut konkreterides saame aastate jooksul kunstihoonele ka hea kaasaeg-

se kunsti kogu. Kordan, praegu on see minu personaalne projekt (novembris lisandus Kunstihoone ühe kuraatori Reet Varblase kaudu kogusse Mimmo Catania maal – HL intervjuujärgne lisandus) – ent on võimalik, et ka kuraatorid hakkavad tegema vastavaid ettepanekuid. Tahtsin esmalt katsetada, kuidas mu projekt tööle hakkab. See töötab sajaprotsendiliselt: kõik kunstnikud tulid kaasa ja Kunstihoone kogus on tänaseks umbes 20 uut teost. Kuna kunstikogude tutvustamine esindab näitusepoliitikas teatud muuseumlikku hoiakut, siis kuuluvad vastavad väljapanekud sinna ritta.

Kas selliseid lääne kunstnike ja kuraatoreid, kes sellise teemaga suhestuksid ja keda huvitaks näituse kureerimine Kunstihoone kogude põhjal, on lihtne leida?

Ma ei tea, kas neid on lihtne leida. Ma ei kasutaks seda sõna. Ma pigem arvan, et esmane küsimus on pigem huvi äratamises ja motivatsioonis. Kui Kunstihoone juubelikonverentsil käis Helsingi Amos Andersoni kunstimuuseumi juhataja Kai Kartio, oli ta siiralt üllatunud meie kogude kvaliteedist. Kartio ütles, et ei teadnud 1970.–1980. aastate eesti modernismist õieti midagi ja pidas kahetsusväärseks, et sellist näitust pole varem korraldatud. Mõned teised kolleegid välismaalt ütlesid seda sama. 1991. aastal koostasid Ando Keskküla, Ants Juske ja Anu Liivak Kunstihoone kogude põhjal küll avangardkunsti ülevaate, aga see oli ajaliselt palju kitsam läbilõige. Samas arvan, et kui nende kogude tutvustus oleks toimunud paar aastat varem, poleks nad nii avastuslikuna mõjunud. Täna on peale kasvanud põlvkond, kes üldse isiklike mälestuste kaudu nende töödega ei suhestu, kes tulid näitusele n-ö puhta lehena ja avastasid nende jaoks täiesti tundmatu, aga väga erutava kunstiajaloo.

Näete te Tallinna Kunstihoone juhatajana ka probleeme seoses sellega, et Kunstihoone tahab olla muuseum? Kõik maailma kunstihooned ei teutse ju muuseumidena.

Ma ootasin seda küsimust ja

sa ise vastasid sellele praegu: kunstihooned on väga erineva funktsiooniga. Muuseumliku tegevusega kunstihooneid on vähe, näiteks suurte kunstikogudega Hamburgi ja Bremani omad, mis töötavad muuseumide ja galeriidenäitusega üheaegselt. Enamus kunstihooneid on aga galeriid. Nagu öeldud, Tallinna Kunstihoone identiteet on oma kogude tõttu kahetine. Vana vabariigi ajal ei ostate siia midagi, Kunstihoone oligi umbes kuu aega kestvate näitustega esindusgalerii, kus toimusid sageli ka välisnäitused. Kuid nõukogude kunsti poliitika tõttu muutus Kunstihoone muuseumlikuks asutuseks – talle tekitati kogud, võeti tööle varahoidja jne. Kogud küll katalogiseeriti, korrastati, süstematiseeriti, kuid uurimistööga ei tegeletud. Täna töötab Kunstihoones neli kunstiajaloolase haridusega (sealhulgas kolm magistrikraadiga või

sellega võrdsustatud taseme) inimest, mis peaks olema heaks professionaalseks eelduseks, et kuraatoritöö kõrval ka oma maja kogudega tegeleda. Kunstihoone kogude põhjal võiksid kirjutada uurimustöid tulevased magistrandid.

Saan aru, et eelnevad direktorid pole Kunstihoone kogudega tegelema ja nende elustamine on suuresti sinu personaalne projekt, kuid mis saab siis, kui järgmisel ametiajal astub ametisse inimene, kelle prioriteediks ei ole kogud?

Sa eksid, kogudega tegelemine pole prioriteet, vaid institutsiooniliselt ja professionaalselt vajalik kõrvaltegevus. Kunstihoone esmane eesmärk oli ja on endiselt kaasaegse kunsti näituste korraldamine. Ma ei näe erinevate juhtide erinevates programmides probleemi – iga juhataja kujundab ju asutuse profiili, määrab strateegia.

Kas see on siis kunstihoone traagika, et ühe inimese käes on nii palju võimu, et määrata kõik olulised tegevusprintsiibid, kaasaarvatud need, mis puudutavad rahastust?

Juhataja määrab küll arengusuunad, kuid näitusteprogrammi valib ja kinnitab ikkagi Kunstihoone nõukogu. Eelarvelise asutusest sõltub Kunstihoone ju rahastatavatele asutustele määratud summadest, mitte minu isiklikust tahtest. Kuid rahade kasutamise eest vastutan loomulikult mina, samuti sponsorlepingute sõlmimise eest. Kes sellega siis veel peaks tegelema? Sama toimus Eesti Kunstimuuseumis Marika Valgu ja toimub Sirje Helme ajal, on seal siis midagi traagilist?

Kuidas kujuneb Kunstihoone rahastamine praegu, anno 2009?

Sel aastal tuleme omadega otsotsaga välja – tänu Nordea pangasponsorlusele juubeliaasta puhul. Järgmist aastat on veel vara prognoosida, kuid kahjuks väheneb kultuuriministeeriumi toetus teadaolevalt 10 % ehk 83 000 krooni võrra. See on meie jaoks suur kärbe, kuid enne kui järgmise aasta toetussummad pole lõplikult selgunud, ei hakkaks ma tulevikus suhtes spekuldeerima.

” Täna töötab

Kunstihoones neli kunstiajaloolase haridusega (sealhulgas kolm magistrikraadiga või sellega võrdsustatud taseme) inimest, mis peaks olema heaks professionaalseks eelduseks, et kuraatoritöö kõrval ka oma maja kogudega tegeleda.

SWOT-analüüs

SWOT-analüüs (Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats – toim) on organisatsiooniteooria analüüsimeetod, mis võimaldab saada ülevaate organisatsiooni tugevustest, nõrkustest, võimalustest ja potentsiaalidest ning ohtudest, mis organisatsiooni pidurdada võivad. Enamasti kasutavad seda oma olukorra kaardistamiseks organisatsioonid ise. Kunstimaailmas on sellised enese-

reflektsiooni taktikad valdavalt teenimatult kõrvale jäänud. Järgnevas vaatleme struktuure Eesti kunstielus, mis pole meie arvates suutnud end selgesti identifitseerida, mille läbipaistvus on jäänud puudulikuks, mis nagu tegutseks, kuid mille puhul tegelikult siiani ei tea, mida neilt täpselt oodata või missuguste küsimustega nende poole pöörduda.

Eesti Kunstnike Liit

Tugevused:

- traditsiooni olemasolu
- väljakujunenud struktuur, mis koondab erinevaid erialaliite, galeriisid ja ateljeepindu
- esindusfunktsioon ja autoriteet kunstivälja vahendamisel avalikkusele
- väljendusvõimalused meedias
- tugev juht
- sidemed
- suurepärase koht linnaruumis, hinnaline kinnisvara
- eksponeerimisvõimalus kunstnikele
- mainekate kunstipremiate jagamine

Nõrkused:

- vähene rotatsioon juhtkonnas
- suutmatuse kaasata aktiivsesse tegevusse nooremat põlvkonda
- nõrk maine kunstimaailmas
- segane roll nii ühiskonnas kui kunstnikkonna hulgas
- kaasaegse programmi ja aktuaalse ühiskondliku missiooni puudumine
- läbipaistmatus otsuste tegemisel (galeriide rahastamine, ateljeepindade jagamine)
- üks juht, kelle nägu domineerib EKL-i avalikus kuvandis
- enesereflektsiooni puudumine
- läbipaistvuse puudumine

Võimalused:

- suurepärase võimalus ühendada erinevaid põlvkondi ja kunstialasid
- algatada ja suunata aktuaalseid diskussioone ühiskonnas ja kunstivälja sees
- kaasa rääkida kunstipoliitika kujundamises ja elavdada vastavat diskussiooni ühiskonnas
- vahendada kunsti ja erasektorit
- esindada eesti kunstnike väljaspool Eestit ja luua uusi organisatsioonidevahelisi väliskontakte
- luua kunstnikele uusi müügitingimusi
- parandada süstemaatiliselt kunsti mainet ühiskonnas ja kaasata see oma programmi

Ohud:

- muutuda põlvkonnapõhiseks ja sisemiselt killustunud struktuuriks, millel puudub selgepiiriline identiteet
- kaotada olemasoleva juhi vahetusel sõnajõud meedias
- võõranduda noorema põlvkonna aktuaalsetest probleemidest ja piirduda vaid teatud teemade käsitlemisega
- muutuda ainult administratiivüksuseks

Jaan Elken, Eesti Kunstnike Liidu presidendi, vastus ajakirjalisa koostajate SWOT-analüüsile

(kirjaviis muutmata – toim):

Ideaalolukorras peaks SWOT-analüüsi tegema multifunktsionaalne meeskond või eriülesandega üksus, kes esindaks laia perspektiivide skaalat (<http://www.juhtimine.ee>). Margareti & Maarini poolt (välis) vaatluse (kuulduste, eelarvamuste) põhjal koostatud nn SWOT-analüüsile kommentaari kirjutamine tähendaks lähtumist koostajate vaatepunktist ja paigutust samasse formaati. Seega pean õigemaks kasutada pakutud võimalust, et tutvustada EKL-i viimaste aastate tegemisi ja EKL-i majandustegevusele keskendudes loodan ühtlasi, et ka SWOT-is välja toodud probleemid osaliselt kaetud saavad (viited analüüsile on kursiivis).

Ühena vähestest Euroopa kunstnike organisatsioonidest on Eesti Kunstnike Liit sunnitud oma organisatsiooniliseks tööks vajamineva raha teenima ise – kunstnike liit hangib oma käibevahendid, millest finantseeritakse kunstiprogramme, sotsiaalprogrammi, personalikulud ja halduskulud kinnisvara väljarendimisest. Seega on EKL ühelt poolt loome liit ja kui meie bilanssi vaadata, siis teisalt justkui kinnisvara haldusega tegelev firma. Amortiseeruva kinnisvara omanik on tavaliselt muu relik varaomanik. Kinnisvara seisund seab teda pidevate valikute ette: kas investeerida majadesse (tulevikul!) või reaalsesse kunstiprotsessi, st kasutada “dividendid” kohe ära (tegelikult on ka see investering tulevikku). Praeguseks on meile traditsiooniliselt kuulunud kinnisvara meie täielikus omanduses, erastatud on pangalaenu abiga maapinnad nii ARS-i tootmishoonete kompleksis, Hurda küünis, monumentaalkunsti baasis, Vabaduse väljaku 6-8 tsoonis ja Hobusepea 2 tsoonis. Meie omandusse on tulnud ka Draakoni galerii, mida enne saadi kasutada rendipinnana tütarettevõtetelt “Mustriit”. Kui kinnisvara meie haldusesse tuli, EKL linnalt uusi galeriipindu ei nõudnud, vaid loogiline käik oli maksimaalselt enda valduses olevad pinnad galeriideks ümber vormistada. Kui umbes kümme aastat tagasi polnud EKL-il ühtegi galeriid, siis nüüd on meil neli eelarvepõhist galeriid, milleta Eesti kunstielu ette ei kujutakski.

” Ühena vähestest Euroopa kunstnike organisatsioonidest on Eesti Kunstnike Liit sunnitud oma organisatsiooniliseks tööks vajamineva raha teenima ise.

M&M

M&M – tugevused:

- suurepärase koht linnaruumis,
- hinnaline kinnisvara,
- eksponeerimisvõimalus kunstnikele

Selles mõttes on formaajuriidiliselt EKL-i kinnisvaraline baas kinnistunud ja me võime rasketele aegadele vaatamata kindlamalt tulevikku vaadata. See kõik on teinud meist küll Eesti riigist “sõltumatu”, aga piinlikult vaese “rikka” sugulaste teiste loomeliitude seas. Me teame, mida tähendab praeguses Eesti Vabariigi majandus-situatsioonis rendipindadega opereerimine, pealegi pole meie rendipoliitika kunagi olnud maksimumi võtmine, vaid sihtgrupiks on kunstiga seotud ettevõtlus: kunstnike ateljeed ja kunstiga seotud väikefirmad, mille puhul oleme rakanud väga paindlikku rendipoliitikat, mis on pigem kordades alla turuhinna kui turuhinna küsimine. Seega on EKL-i agendas alati iga uue kultuuriministriga kohtudes olnud galeriide toetusprogramm, mis minister Urmas Paeti ajal ka tegelikkuseks muutus. Kahju, et see on nüüd kärbitud, minimeeritud kujul, kuid hea, et see siamaani eksisteerib. Selge on ka see, et paremate aegade saabudes peab programm täies mahus taastuma.

M&M – nõrkused:

läbipaistmatus otsuste tegemisel ja galeriide rahastamine?

Kui siit sujuvalt ateljeede teematikale üle minna, siis ateljeesid jagab ateljeede komisjon, kuhu kuulub kunstnike liidu juhatus Anu Kalm, Jaan Elken, loomeliitude seaduse koordinaator Mari-Liis Tammi ja Tiiu Kirsipuu. Komisjon arutab läbi taotlused vabanevatele

pindadele (mida viimasel ajal on päris palju) ja esitab ettepanekud arutamiseks ja kinnitamiseks volikogule (mõnikord, et asja otsustamine pikemaks kätte ei jääks, viiakse volikogu arutelu läbi meililisti-sisese hääletusena). Lõppotsus läheb käiku alles peale kahekordset kinnitust, nii et minu meelest läbipaistmatuses siin rääkida ei saa. Ateljee eraldamise üheks kriteeriumiks on kunstniku tuntus, tema loomingu kõlavus. Kindlasti ka ateljeepinna sobivus: skulptorile modelleerimist ja arvutigraafikule arvutigraafika sisseseadet mahutav ateljee.

M&M – nõrkused: läbipaistmatus otsuste tegemisel ja ateljeepindade jagamine?

Mis puudutab sotsiaaltoetuseid, siis oma eelarvest genereeritud 150 000 krooni, mis meie eelarvevõimaluste juures on suur raha, on ikka olnud. Summad, mis loomeliitude seadusega loovisiku kuuekuistest kuni aastastest toetustest üle jäävad, lähevad loovisiku stipendiumiteks. Summad, suurusjärgus 3000-10 000 krooni projekti kohta, pole väga suured, kuid võimaldavad ka kultuurikapitali ja muudest regulaarsetest jaotustest väljäävatel aegadel saada operatiivset rahastamist kunstiprojekti läbiviimiseks või näiteks sõidutoetuseks kui kunstnik on kutsutud töötubadesse, näituste avamistele (kas siis oma töö esitlusele või saadud preemia vastuvõtmiseks). Kultuuriministeeriumi esindaja juristi Liina Urboja kinnitusele, kes ka selles protsessis osaleb, pole nii demokraatlikku ja läbimõeldud arutelu üheski teises erialaliidus.

M&M nõrkused – läbipaistvuse puudumine?

EKL-i missioonijärgsest rollist: selles, et loovisiku seadus vastu võeti on kindlasti juhtiv roll kirjanike liidul. EKL osales intensiivselt seaduse detailsel läbitöötamisel, läbiarutamisel ja ümbersõnastamisel. Ja kui

ainult murdosa nendest ideedest lõpuks läbi ministeeriumite kadalipu ja riigikogu hekseldamise reaalsuseks sai, on see lihtsalt asjade seis. Nii nagu Eestis asjad käivad või nagu üldse idee muutub seadusloomeks: ainult üks sotsiaalne grupp ei saa öelda, et tema õigus domineerib. Kindlasti muutus seaduse rakendamisega loomeliitude tähendus, sest loovisikute huvid on ühiskonnas esindatud eelkõige nende kaudu.

Veel rollidest: kunstnike liit

Tegelikult ootab

kunstnikkond ikkagi riigitellimust protsendiseaduse kujul, mis ei tähenda sugugi, et kriitiline diskursus ja uued meediad peaksid protsendiseaduse tulekul tühjade pihkudega jääma.

andis oma "40 kirja" üle peaminister Mart Laarile hetkel, kui käis viimane otsustav arutelu Kumu ehitamise alustamise üle. Samuti on meil roll olnud kunstiajakirja taaskäivitamisel, mis on erialainimestele väga hea tribüün ja kus praegused radikaalid saavad analüüsida kunsti ja EKL-i tegevust.

EKL-i algatatud protsendiseaduse läbisurumine võimaldaks kunstielamusi ka avaliku ruumis, kunsti kandepinna parandamist ühiskonnas ja seeläbi kunsti rahastamise suurenemist avalikust sektorist. Seda ideed on kunstnike liit agendas hoidnud vähemalt viimased üheksa aastat. See on viidud iga järgmise kultuuriministri teadvusesse ja mitmel ajurünnakul ka parteideni. Viimane kord mäletatavasti avaliku debati vormis kui Salme tänava kultuuripalees toimus mõned aastad tagasi loomeliitude pidu.

Kunstnike seisukohalt tähendab selline protsendipraktika arvestatavat töövõimaluse suurenemist. Mõnes mõttes oleks see barjääri murdja ja sildade rajaja kaasaegse kunstimõtlemise, keskkonna ja selle tarbija vahel. Nii et tegelikult ootab kunstnikkond ikkagi riigitellimust protsendiseaduse kujul, mis ei tähenda sugugi, et kriitiline diskursus ja uued meediad peaksid protsendiseaduse tulekul tühjade pihkudega jääma. Tegelikult võimaldaks see lisaressurss olemasolevaid fonde ja nende suunitlust ümber orienteeruda, erialast või kunsti käekirjast sõltumata. Rõõmustada võiksid ka teoreetikud, et praktikutele rohkem tellimusi tuleb – on taas mida analüüsida.

M&M – tugevused: esindusfunktsioon ja autoriteet kunstivälja kommunikatsioonil avalikkuses? nõrkused: kaasaegse programmi ja aktuaalse ühiskondliku missiooni puudumine?

Vastavalt põhikirjale, kus eesti kunstikultuuri edendamine ja kunsti propageerimine on muuhulgas ühe punkti-

na välja toodud, teostab kunstnike liit oma kunstipoliitikat alaliitude kaudu. EKL-i tegevused jäädvustatakse andmebaasi, millest vormuvad volikogu, juhatuse ja erialaliitude ühise jõupingutusena EKL aastaraamatud, faktoloogiline materjal ajaloo tarbeks. 1999. aastal ilmumist alustanud EKL-i aastaraamat algatati olukorras, kus Eestis praktiliselt puudus kunstielu dokumenteerimiseks väljaanne. Eesti Kunstnike Liidu videoarhiiv on täienenud mitmete uute kunstnikefilmidega ja sisaldab nüüd umbes paarkümmend erinevat ühikut, sellele lisandub hulk hindamatu väärtusega filmitud nn musta materjali. EKL üldnäitused on pakkunud erinevatele kunstist kõnelevatele isikutele võimaluse esitada oma vaatenurk või tõlgendus kogu Eesti kunstile: kuraatoritena on esinenud erinevad Eesti kunstimaailma sees olulised isikud, nii kunstikriitikud kui kunstnikud.

M&M – nõrkused: nõrk maine kunstimaailma sees; segane roll ühiskonnas ja kunstnikkonna hulgas?

Mis puutub aga loomeliikmelisusesse, siis tuleb noori liikmeid liitu juurde täiesti normaalselt, õiges taktis ja tempos. Volikogu liikmeks vastuvõtmise kriteeriumid on põhikirjaliselt paika pandud, üllatusi ei ole. Nendeks kriteeriumiteks on isiknäitused, žüree-ritud näitused.

Mis oleks sõnum järgmisele presidendile? Majandusliku poole pealt: EKL-i juhtimine tähendab materiaalselt vastutust, teha tuleb olulisi majanduspoliitilisi otsuseid. Osade otsuste eripära on seotud protsendiseadusega, näiteks teatud määral otsustab see seadus tulevatel aastatel Hurdaküüni ehk monumentaalkunsti baasi praktika – võimalused sinna investeerida ning võimaluse, et investeeeringud ka kuidagimoodi tagasi tuleksid. Kindlasti oleks võimalik teatud europrojektide saabumisel ning

tõenäoliselt ka suurte pangalaenudega abil saavutada ARS-i ümberstruktureerimine, tal- le uue näo andmine või siis ka suuremastaabiline arendamine. Hea, et me kolm-neli aastat tagasi kui läbirääkimiste faas juba käis, arenduse varianti ei valinud. Sel juhul oleksime kindlasti kinnisvara-auku sattunud ning küsitav on, kas oleksimegi suutnud sealt väljuda. Nii et mõnes mõttes on "üheksa korda mööda ja üks kord lõika" taktika end minu arvates siia maani õigustanud.

Summad, mis loo-

**meliitude sea-
dusega loovisiku
kuuekuistest kuni
aastastest toe-
tustest üle jäävad,
lähevad loovisiku
stipendiumiteks.**

Kaasaegse Kunsti Eesti Keskus

Tugevused:

- institutsioon, mille missioon on tulenenud ühiskondlikust vajadusest
- väike kollektiiv
- ekspositsioonipinna puudumine ja seega väiksemad tegevuskulud
- George Sorosi organisatsioonile loodud sümboolne kapital
- paindlik tegevus: publikatsioonid, näitused, stipendiumid, kureerimine välismaale
- põhjalik arhiiv viimaste kümnendite eesti kunstist
- võrgustikud väljaspool Eestit (endised Sorosi keskus)
- Eesti ekspositsiooni kureerimine rahvusvahelisel Venetsia kunstibiennaalil

Nõrkused:

- vähene nähtavus ühiskonnas
- segane identiteet (pole end pärast Sorosi rahade kadumist uuesti määratlenud)
- nõrk juht, kes ei esinda avalikkuses oma organisatsiooni
- vähene algatusvõime
- koostöö puudumine kunstnikkonnaga, vähene professionaalide kaasamine otustusprotsessidesse
- eneserefleksiooni puudumine
- vähene rotatsioon töötajate ja juhtkonna hulgas
- vähene läbipaistvus
- eelkõige Eestist väljapoole suunatud tegevused

Võimalused:

- aktiivsem võrgustike loomine organisatsioonide, kunstis-institutsioonide ja kunstnike vahel
- suurem kohalik initsiatiiv
- diskussiooni algatamine aktuaalsetel teemadel
- olla aktiivne ja väljapaistev kaasaegse kunsti institutsioon, mis seisab kunsti rolli eest ühiskonnas
- eurorahade taotlemise knowhow

Ohud:

- pankrotistuda ja välja surra
- rahastamine jätkub, kuid KKEK programm, nähtavus Eesti ühiskonnas ja roll kunstivälja sees ei muutu
- ühekülgse pildi pakkumine eesti kunstist väljaspool Eestit
- Eesti-siseselt marginaliseeruda
- potentsiaali mitterealiseerimisel 1990. aastatel kogutud sümboolse kapitali lõplik kaotamine

Mida ootan omalt positsioonilt Kaasaegse Kunsti Eesti Keskuselt, Tallinna Kunstihoonelt ja Eesti Kunstnike Liidult?

► Kas ma eksin, kui eeldan, et nii KKEK, Kunstihoone kui EKL peaksid olema eranditult kõik kaasaegse kunsti väljal töötavad asutused? Jah, ka EKL, ehkki mõistan, et siin tuleb arusaadavatel põhjustel kaasaegse kunsti mõistet kasutada selle sõnasõnalises tähenduses.

Lisaks põhikirjalistele ülesannetele, millega KKEK, Kunstihoone ja EKL töötavad – ja selles me ei saa kahelda, et töö käib – ootan ma kommunikatsiooni ja mõtestatud suhtlemist. Nimetatud institutsioonidel peaks olema ühiskonnas erialastel küsimustel sõna võtmiseks respektieritud positsioon ja hääl, aga selle positsiooni nimel tuleb tööd teha, pelgalt ametinimetuse ei taga kuulajaid ega marulisi ovatsioone. Nii EKL kui eelkõige KKEK on äärmiselt kinnised, suletud asutused. Kui EKL-i

funktsioon on veel ainult oma liikmete assisteerimine, siis KKEK eesti kaasaegse kunsti puudutava (professionaalsele) avalikkusele suunatud infokeskusena on väga tagasihoidliku valmiduse ja võimekusega.

Kunstihoonelt ei oota Kumu dubleerimist näitustega, mis võiks kuuluda pigem rahvusmuuseumi saalidesse. Ma ei taha öelda, et Kunstihoone suures saalis tuleks kehtestada eksponeeritavate teoste valmimisaastatele piirid, vaid et eksponeerimisloogika peab olema aktiivsem, põhjendatum ja mõte dünaamilisem. Avalikustamine saab olla galerii üks eesmärkidest, Kunstihalle roll võiks olla kriitiline avalikustamine. Samuti oleks väga ootustele vastav suurem töö publikuga, sealhulgas professionaalse publikuga. Juba olemasolevale vaatajale juba olemasoleva teose pakkumine on nagu õhtu-

söögi valmistamine maanteel alla aetud loomast.

Seega ootan Eesti kaasaegse kunsti institutsioonidelt töötamist oma valdkonna ja omale võetud ülesannete kasuks, mitte isikliku pehme tooli ja sära va tiitli nimel. Ükski majanduslik olukord ei saa olla õigustada ja põhjendada seda, et asutuse peamine tööpanus läheb asutuse enda vajalikkuse tõestamiseks ja üleval pidamiseks. Avalikult rahastatud kunstiinstitutsioonide passiiv-agressiivsuse põhjustatud kõige suurem kahju on, et Eesti suuruses riigis pole kahjuks võimalik luua ka alternatiivset asutust, mis täidaks seni nigelalt täidetud ülesandeid.

Anneli Porri, kuraator, Eesti Kunstiakadeemia fotograafia osakonna külalisdotsent

► EKL-ilt ootaks rohkem koostööd noorte kunstnikega ning erinevate noorte kunstnike organisatsioonidega. Olen nõus, et EKL-i kimbutab oht jääda üha enam vanema(te) põlvkondade esindusorganisatsiooniks, sellest saaks justkui üha enam Eesti Nõukogude Kunstnike Liidu järeltulija. Samuti on EKL-i aastanäitused kaasaegse kunstimaailma seisukohalt täiesti vananenud näitusformaadid. Samas saan aru, et EKL-i liikmetele (ja osale Eesti kunstipublikust) on selliseid näitusi vaja. Samuti võiks EKL julgelt oma sotsiaal- ja majandustegevust ümber struktureerida ja uuendada. Iseasi, kas selleks rahalisi ja inimressursse jätkub.

Ka KKEK-i kummitab võrreldes SKKE aegadega samuti inimressursside kokkukuiva-

mine ning ilmselt seetõttu on ka aegajalt raske keskuse arhiividele ligi pääseda. Kahjuks kannatab seetõttu ka üks peamisi keskuse funktsioone – tutvustada eesti kaasaegset kunsti välisuurijatele ja -kuraatoritele. Positiivse poole pealt tahaksin ära mainida, et suhteliselt keerulises olukorras, mis tekkis seoses Kristina Normani Veneetsia-projektiga, mõjusid KKEK juhi ja Veneetsia biennaali valikukomisjoni liikmete seisukohad ja meediasõnavõttud väga professionaalselt. Keskuse tegevus püüab haarata eri põlvkondade esindajaid, samas ootaks julgemat ja aktiivsemat sekkumist kohaliku kunstipoliitika debattidesse.

Katrin Kivimaa, Eesti Kunstiakadeemia Kunstiteaduse Instituudi juhataja

” **Ka KKEK-i kummitab võrreldes SKKE aegadega samuti inimressursside kokkukuivamine ning ilmselt seetõttu on ka aegajalt raske keskuse arhiividele ligi pääseda.**

► KKEK roll võiks olla: a) midagi, mis on läänes galerii; b) infokeskus-arhiiv, mis dokumenteerib kogu Eesti kaasaegse kunsti elu (see pole nii suur, et see oleks võimatu) ja c) ikkagi ka infokeskus rahvusvahelistele tüüpidele.

Maria-Kristiina Soomre, Kumu kunstimuseumi kuraator

4. Otsi kokku tõmmates

Mõnikord unustatakse ära, et ühiskond, millesse me professionaalide ja kodanikena siseneame, on meie kujundada, ning et keegi ei saa meile peale suruda käitumisreegleid, institutsionaalselt sissetöötatud toimimispõhimõtteid, millega me nõus ei ole ning et n-ö suuri küsimusi oma tegevuse kohta saame me esitada kogu aeg – indiviidi, ühenduse liikme ja institutsioonina.

Mida avatuma ja kriitilise ma pilguga seda teha, seda parem ning mida tihedamini, seda tulusam meile kõigile. Pakume selle eri kesksed märksõnad – koostöö ja kaasamine – omalt positsioonilt välja ka uue positiivsema eesti kunsti identiteedi märksõnadeks.

Ühtlasi tahaksime erinevate põlvkondade esindajaid kutsuda üles aktiivsele, (enese)teadlikule, ühiskondlikke ja kunstimaailma olukorda kriitiliselt reflekteerivale, ning ometi ene-

” **Diskussioon peab jätkuma, nii siin juba tõstatatud kui ka teistel olulistel teemadel nagu protsendiseadus, loovisikuseaduse muutmine, kunsti rahastamine erasektori kaudu, koostöö kohalike omavalitsuste tasandil jne.**

sepositsiooni ausalt väärtustavale, oma õigusi ja vastutust arvesse võtvale diskussioonile. Jätkame samal teemal jätkuosas “Eesti kunsti ökonomika II” ja ka oma blogis eestikutikonoomika.blogspot.com.

Diskussioon peab jätkuma, nii siin juba tõstatatud kui ka teistel olulistel teemadel nagu protsendiseadus, loovisikuseaduse muutmine, kunsti rahastamine erasektori kaudu, koostöö kohalike omavalitsuste tasandil jne. Praegu otsi kokku tõmmates kutsume kõiki huvilisi üles internetikeskkonnas arvamust avaldama, artiklitele ja probleemipüstitustele reageerima!

Kuulmiseni,

Margaret Tali, Amsterdamist (margarettali@yahoo.com) & Maarin Mürk, Tallinnast (maarin@artun.ee)

